

Časopis moravsko-slovenského pomezí

Bílé Biele Karpaty

2/2013

30 Kč / 1€

Z obsahu:

- * Cena Josefa Vavrouška je „doma“ * Hodová tradice
- * Jak se žije na druhém konci Karpat * Pozor na zmije!

1

2

3

4

5

Čí jsou hody? Naše!

- 1 Hody ve Strání (foto Ladislav Janča)
- 2 Hody ve Strání - průvod stárka a stárek před vchodem do kostela (foto Ladislav Janča)
- 3 Součástí mše svaté během straňanských hodů je i poděkování za dary úrody (foto Ladislav Janča)
- 4 Večerní hodová zábava – sólo stárka, Stražnice 2012 (Foto Jiří Wasserbauer)
- 5 Straňanský kroj (foto Ladislav Janča)

Obsah

ÚVODNÍK

Zožerú nám kravy motýľov? 1

ROZHOVOR

Naše budovy musí být soběstačné 2-3

AKCE V BÍLÝCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH

Cena Josefa Vavrouška je „doma“ 4

Brigáda na Kalábové 5

Konec tradice na Javorůvkách 5

Rekordní účast na mykologickém setkání 6

RECENZE

Biodiverzita v sadu 6

Zážitky jednoho britského ochranáře 7

UČÍME SE OD MALA / UČÍME SA OD MALA

Výukové programy na CD 8

Zelená planeta 8-9

NAŠE OBCE

Skalka nad Váhom 10-11

NĚCO Z KULTURY

Hodová tradice 12-13

ZPRÁVY ZE SPRÁVY / SPRÁVY ZO SPRÁVY

Evropsky chráněné druhy - Strakapoud bělo-
hřbetý 14

PR Jalovcová stráň rozšířena 14-15

RECENZE

Čtení o Hornácku 15

Jak se žije na druhém konci Karpat 16-17

RECENZE

Na ptačí notu 17

Obnova hradu Lednica 18

OVOCE NAŠICH DĚDŮ

Moštárna kvete 19

Buchlovce pomáhají živočichům 20-21

MY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Pasivní domy 21

TAJEMSTVÍ PŘÍRODY / TAJOMSTVÁ PŘÍRODY

Pozor na zmiže! 22

Dážďovník obyčejný, náš spolubývajúcí 23

Obnovené tradice 24-25

POHÁDKA

O tom, proč kočky zatahují dráčky 26

PRO CHYTRÉ DĚTI 26-27

Objavme a chráňme spolu bielokarpatský ovocný
poklad 28

Zožerú nám kravy motýľov?

Pastva pod Vršatcom sa v rámci projektu rozšíri aj do územia Natura 2000. (Foto Drahomír Stano)

Nie, nebojte sa, tento časopis sa nevydal na chodníček k bulvárnosti a hľadaniu lacných senzácií. Práve naopak, to o čom budem písať nás vychádza pekne draho. Ale pekne po poriadku...

Asi každý návštevník Bielych Karpát, o obyvateľoch už vôbec nehovoriac, si už všimol, že štruktúra obhospodarovania krajiny sa výrazne mení. Z pohľadu lesníkov a majiteľov lesov k lepšiemu, z pohľadu poľnohospodárov, krajinárov, turistov či ochrancov prírody k horšiemu. Áno, neobhospodarovanie ťažšie prístupných a menej úživných plôch je tým problémom, ktorý vedie k takmer nezvratným zmenám

Lili – nekorunovaná kráľovná bradla Krasín (Foto Drahomír Stano)

v bielokarpatskej krajine. Rozrastajúci sa les nie je sám osebe ničím zlým, práve naopak. To „zlé“ je úbytok bezlesia – lúk, pasienkov, sádov, malých poličok a záhumienkov. To sú miesta, ktoré obývajú stovky druhov živočíchov a rastlín, pre ktoré je les alebo už len súvislý zárašť krovia „miesto nezlučiteľné so životom“.

Jedným z kameňov do mozaiky snaženia na záchranu bielokarpatskej krajiny je aj projekt *Integrovaná ochrana vzácných druhov motýľov v nelesných biotopoch v ČR a na Slovensku* (skrátene Motýle ČR/SR), ktorý sa od roku 2011 realizuje na oboch stranách hranice. O jeho cieľoch a aktivitách na moravskej strane ste sa mohli na stránkach nášho časopisu už oboznámiť. Veľmi podobné sú aj naše snaženia na slovenskej strane. Cez podporu vybraných európsky chránených druhov motýľov a ich biotopov sa snažíme hlavne naštartovať do roku 2016 dlhodobú starostlivosť o tie časti našich chotárov, ktoré už „zapadali prachom“ – teda zarastali hlohom a trnkou. V reči čísel to znamená obnovu lúk a pasienkov v 46 územiach na výmere 171,5 hektárov (čiastočne aj v Malých Karpatoch a Považskom Inovci) a následná pastva na 318 hektároch. A to pasenie nielen hovädzieho dobytku, ale aj oviec a kôz. Kôz, tých stratečných kráľovien bielokarpatských bradiel!

Ale nielen vybraných desať druhov motýľov, medzi ktorými nechýba ani najväčší skvost bielokarpatskej lietajúcej fauny žltáček zanoťavý (*žltáček barvomenný*), je priamym príjemcom tejto podpory Európskeho spoločenstva a štát-

Z realizácie projektu bude mať úžitok aj modráčik Rebelov. (Foto Jozef Májsky)

neho rozpočtu Slovenskej republiky cez grantový program LIFE+. Úžitok a miesto pre život prinášame aj tým stovkám druhov nemenovaných rastlín a živočíchov, ktoré sú jedny od druhých existenčne závislé. Pretože bez mravcov nie je motýľov, bez horcov a krvavcov nie je modráčikov a bez kráv, oviec, kôz, koní, traktorov, kosačiek, kôš, potu a mozoľov nie je ani jedného, ani druhého. Ani práce, ani radosti. Ani Bielych Karpát.

Nebudem sa rozpisovať o problémoch, ktoré projekt sprevádzajú. Nie po odbornej alebo realizačnej stránke, ale hlavne v riadení, administratíve a byrokrácii, povoľovaní a schvaľovaní, kontrole a následnej kontrole kontroly. S vedomím možných ťažkostí a problémov sme do prípravy a realizácie projektu aj vstupovali a počítali s nimi. Ale niekedy je toho už priveľa a v záľaha papierov sa začína strácať samotný zmysel a podstata. Práve v takýchto momentoch potrebujeme podporu a pochopenie od ľudí, ktorí v Bielych Karpatoch žijú, pracujú, ktorí Biele Karpaty poznajú a majú radi. Pretože tento projekt pomáha aj (hlavne?) im. A tiež ich deťom a vnúcatám – v možnosti spoznať a užívať všetko to pekné a cenné, často aj všedné a prehliadané, pre čo sú Biele Karpaty Bielymi Karpatmi.

**Drahomír Stano
Dolná Súča**

*Ing. Drahomír Stano (*1967) na Správe ChKO Biele Karpaty pracuje s prestávkou od roku 1992, od roku 2004 ako riaditeľ. Dlhé roky sa venuje praktickej ochrane prírody. Stál pri zrode občianskeho združenia Pre Prírodu.*

Foto Jan W. Jongepier

Zateplovali jste někdy dům, uvažovali jste o instalaci solárních panelů nebo se zajímáte o využití biomasy, a bydlíte ve Zlínském kraji? V tom případě ji určitě znáte. Ing. Miroslava Knotková (*1963) je již 6 let ředitelkou Energetické agentury Zlínského kraje (www.eazk.cz), která občanům a organizacím pomáhá hledat nejlepší řešení v oblasti energetiky. Kvalitu a objem její práce již ocenili jak ekologové, tak i energetici. V roce 2009 totiž obdržela Cenu Josefa Vavrouška, o rok později získala třetí místo v soutěži *European Energy Manager of the Year* (kategorie Regionální projekty).

Mohu vás nejdříve poprosit o stručný životopis?

Bydlím ve Vlčnově, ale pocházím ze Šumic. Vystudovala jsem elektrotechniku (slaboproud), telekomunikace a spojovací techniku na VUT v Brně. To poslední se mi hodilo, protože celý život spojuji všechny dohromady, aby se dobré myšlenky rozšířily [smích]. Poté jsem byla dva a půl roku na mateřské. V Uherském Hradišti se mi pak čistou náhodou uvolnilo místo asistenta energetiky na Okresním národním výboru na odboru výstavby. Tam jsem pracovala do ukončení okresů, kdy mně nabídli dělat energetiku na Krajském úřadě ve Zlíně.

V Hradišti jsem se dostala k obnovitelným zdrojům díky tomu, že v některých obcích nebylo možné zavést plynofikaci. Realizovali jsme tam první kotelny na dřevní štěpku a začali studie na využití biomasy v CHKO Bílé Karpaty. Od roku 2002 jsem pracovala jako energetik na Krajském úřadě

Naše budovy musí být soběstačné

dě ve Zlíně. V červnu 2006 Zlínský kraj založil Energetickou agenturu jako obecně prospěšnou společnost, kterou řídím od roku 2007.

Jak velká je vaše agentura a jaké služby poskytuje?

Začínali jsme tři, teď je nás na plný úvazek sedm. Děláme v kraji různé evropské projekty pro občany i průmysl a veřejný sektor, které pokryjí naši činnost, takže své poradenské a osvětové služby poskytujeme zdarma. Jinak by si zákazníci sami našli firmu, která by jim ale nemusela poradit objektivně. Takto jsme schopni myšlení lidí posunout trochu dál a vysvětlovat jim, proč by měly vznikat domy s minimální energetickou náročností, proč využít obnovitelné zdroje, proč vůbec šetřit energií – a to nejen v oblasti bydlení, ale třeba i dopravy.

Naší snahou je také přispět k údržbě krajiny jako celku. Příkladem je seno z pokosených lučních nebo břehových porostů, které mohou obce energeticky využívat. A tam, kde to jde, lze pěstovat rychle rostoucí dřeviny, které se pak dají využít k vytápění okolních obcí. Vede to nejen k energetické soběstačnosti, ale vytváří to i pracovní místa a je to krajinytvorný prvek.

Toto jsou ty hlavní důvody, proč prosazujete obnovitelné zdroje?

Udržení životního prostředí je jistě tím hlavním východiskem. Zdražují se fosilní paliva, zejména zemní plyn, tak lidé přecházejí ke spalování odpadků. Což je problém, když víte, že 97 % České republiky topí na plyn. Proto se snažíme lidi přesvědčit, aby si raději koupili z programu „Zelená úsporám“ kvalitní kotle na dřevo.

V severovýchodní části Bílých Karpat na to máme dokonce jeden velký projekt, který pokrývá dvě města a jedenáct obcí. Záměrem v tomto území bylo, aby byl zemní plyn využit k výrobě elektřiny a tepla vyráběno z biomasy, která je tam k dispozici. Našli jsme dobrého partnera ve firmě Kloboucká lesní, která vyrábí hromadu dřevní štěpky, která se spaluje v kotelnách. Tím dosáhneme pro lidi přijatelnější cenu za teplo. Navíc se také už nemusí vozit uhlí, což ušetří asi 90 milionů korun ročně...

Jinak tam, kde není centrální výroba tepla, rozšiřujeme v domech kotle na

pelety, brikety nebo na kusová polena. A když si lidé nejsou sami schopni dřevo zajistit, dovezou je do domácností pracovní skupiny při kotelnách ve Slavičíně a v Brumově-Bylnici. Ale také vznikly malé firmy, které tuto službu začaly poskytovat a přitom pomáhají s úklidem lesa. Díky tomu se tam přestávají pálit klestě po těžbě, a pomáháme takto i přírodě.

Obecně podporujeme i snížení energetické náročnosti objektů. V uplynulých letech byly dvě miliardy korun z evropských fondů investovány právě do toho – zateplovali jsme řadu škol, obecních úřadů, kulturáků, nemocnic, hasičských zbrojnic a podobně.

Bylo jednoduché domlouvat se na takovém řešení?

Nebylo. Je za tím strašně moc práce, hlavně v přesvědčování – člověk musí ty lidi do toho dotáhnout, jinak bychom ničeho nedosáhli. Také bylo třeba, aby se podnikatelé, např. z Kloboucké lesní, spojili se zástupci měst a obcí, na což vůbec nebyli zvyklí. Vlastně si rozšířili obzor, což se také vyplatilo, když elektrárna ČEZ v Hodoníně přestala brát jejich dřevo, a hned je mohli dále uplatňovat v regionálních kotelnách, které jsme postavili.

Proč se domníváte, že budoucnost je v obnovitelných zdrojích?

Začnu takto. Trvá to milióny let, než se nějaké uhlí tvoří. A my jsme za padesát let vydrancovali skoro všechno. Tak s tím musíme něco udělat, hlavně rozumně hospodařit a chránit krajinu. Beru to tak: když budeme mít zdravé životní prostředí, tak se nám tady bude dobře bydlet. Když budeme mít přečpané silnice, všechno bude umělé, potraviny budou nekvalitní, tak budeme nemocní. To je jedno s druhým.

Rozsáhlá pole se solárními panely však krajinu hodně ruší, nemyslíte?

Ano, stala se prostě legislativní chyba a proto fotovoltaika bohužel skončila na polích, zatímco na střechách ji máme zatím jen minimum. Už jsme měli dohodnutou spolupráci na rozvoji fotovoltaiky, kdy by solární panely měly být umístěny na veřejných budovách a rodinných domech.

Pracovali jsme i na pronájmu střech, aby třeba cizí výrobce elektřiny mohl využívat střechy školních budov a podobně.

Nakonec jsme však nebyli schopni vyřídit připojení na síť, protože různé linky byly v té době již zablokovány překupníky, kteří ty megawatty drželi na pole. A to se bohužel nedalo převálcovat. Vyřídili jsme ještě pět fotovoltaik obecních, ale u tří se obec pak rozhodla, že do toho nepůjde. Postaveny byly tedy pouze dvě, jedna z nich na obecním úřadě v Korytné.

Nebude však lepší – jak po ekologické, tak i po ekonomické stránce – mít velké centrální elektrárny ve velkých městech, místo aby všude po krajině vznikly malé jednotky na výrobu energie?

To je právě to, co by měla řešit státní energetická koncepce, kde hodně záleží, jak se rozhodne o Temelínu. Také v našem regionu to bude hrát velkou roli. Především bude klíčové, jaká bude výkupní cena elektřiny. Ta určí, do jaké míry si ekonomicky budeme moci dovolit rozvíjet obnovitelné zdroje energie. Když bude „naše“ elektřina dražší, tak ztrácí smysl ji zde vyrábět. Bohužel tu cenu ještě neznáme.

I proto se snažíme propagovat domy, postavené tak, že nebudou potřebovat energii zvenku, tedy aby byly maximálně soběstačné. Je třeba domy maximálně zabezpečit proti výpadkům elektřiny. V okamžiku, kdy na Kopanicích spadnou dráty nebo přestane proudit plyn, nemůže to znamenat kolaps celé domácnosti. Dnes bez elektřiny nejde téměř nic. A jak udržovat teplo bez plynu? Řešením je tedy dobré zateplení, fotovoltaika (solární panely na výrobu elektřiny), fototermika (solární kolektory na ohřev vody) a kotel na dřevo. Budoucnost mají i malé větrné elektrárny na domech, které vypadají jako komíny.

Jaký máte názor na pasivní domy? Nejsou příliš drahé?

Obecně si myslím, že je to cesta budoucnosti. My již několik let spolupracujeme s architekty, kteří projektují pasivní domy, a víme, že se dají postavit za stejnou cenu. Hlavně se musí dobře vysvětlit majitelům, jaké mají možnosti a výhody.

Dobrou zkušenost máme z rekonstrukce mateřské školy v Pitíně, kterou jsme dostali do téměř pasivního standardu. Prakticky to znamená, že obec každoročně ušetří v průměru 80 % z původních nákladů na vytápění. Obecně je však těžké přesvědčit starosty, že by měli jít až do pasivního standardu. Oni se toho bojí, ale po roce 2015 by ve veřejné sféře už měly vznikat nulové domy. To jsou domy, kte-

ré musí využívat obnovitelné zdroje energie a musí se modernizovat či stavět energeticky uvědoměle – což je pro většinu projektantů problém.

Musí se myslet dlouho dopředu, a dílčí řešení se musí chytře kombinovat. Nestačí vyměnit kastlová okna za plastová a nabouchat polystyrén. Co s tím polystyrénem za 40 až 50 let? Plastová okna nutně skončí ve spalovně. A profily dovážíme z Německa. Proto prosazujeme v současné době okna dřevěná. Lepší je vyrábět je z místního dřeva a zaměstnat místní lidi. Ostatně, technologie dřevěných oken je už někde úplně jinde než před dvaceti lety.

Momentálně máte na starosti osm mezinárodních projektů a asi 260 místních projektů. Nelze tedy všechny probírat. Zajímá mě nový projekt jménem Danubenergy. Co obnáší?

Projekt běží v 11 evropských zemích a zaměřuje se na využití travní hmoty z údržby komunikací, říčních břehů a chráněných území. Náš úkol je v kraji mapovat, jaký je její potenciál. Zkoumáme plochy, kde by mobilní technika tuto hmotu mohla zpracovat a energeticky jí využít. Naším zájmem je vytvořit podmínky do budoucnosti pro tvorbu nějakého subjektu, který tvoří palivo za garantovanou cenu a zároveň i pracovní příležitosti.

Významný je také projekt CEP-REC (www.cep-rec.eu) zaměřený na podporu energetické soběstačnosti kraje, taktéž podpořený Evropskou komisí. V rámci toho zpracováváme Územní energetickou koncepci Zlínského kraje, která se zabývá

rovněž výstavbou významných koridorů inženýrských sítí.

Existují v dalších krajích podobné agentury?

Tam, kde jsou založené, agentury často fungují na komerčním základu. My takové věci neděláme kvůli tomu, že komerční činnost je v evropských projektech zakázána.

Základní škola Bánov před zateplením (Foto archiv EAZK)

... a po něm. (Foto archiv EAZK)

Proto neděláme energetické audity, nemáme na to kulaté razítko. My se snažíme s projektanty domlouvat, aby zohledňovali naše záměry, a vysvětlovat jim dopad, který mají různá řešení na region. A v tom jsme v České republice vlastně jedini.

Jan W. Jongepier

Cena Josefa Vavrouška je „doma“

Foto archiv Nadace Partnerství

K oslavám Světového dne životního prostředí 5. června už sedmnáct let neodmyslitelně patří i udělování ceny Josefa Vavrouška. Tuto cenu udělují společně Nadace Partnerství a Nadace Charty 77 osobnostem, které se svými činy významně přispěly k ochraně zdravého životního prostředí a udržitelnému rozvoji. Letos cena putovala do Bílých Karpat.

Cenu Josefa Vavrouška totiž obdrželi manželé Ivana a Jan Willem Jongepierovi, za „přínos v teoretickém a zejména praktickém managementu lučních ekosystémů s vysokou biodiverzitou, za mimořádnou a dlouhodobou popularizační práci v oblasti ekologické výchovy v oblasti Bílých Karpat a v rámci celé ČR a za mezinárodní propagaci vědeckých i ochrannářských výsledků“.

Cenu nechtěli

Jongepierovi dostali dříve i Cenu ministra životního prostředí za mimořádnou publikaci *Louky Bílých Karpat*. Logická otázka byla, co udělení těchto dvou cen pro ně znamená. Pro Jana (Honzu) to bylo především překvapení a dodal: „Děláme to, co nás baví, a nevyhledáme publicitu. Když přesto někteří si nás a naši práci všimli, tak je to hezké. Největší ctí pro mě je, že jsme se tak dostali mezi velká jména

a hlavně hodně jezdili do Bílých Karpat. „Pak jsem asi v druháku na gymplu dostala knížku Petra Farba *Ekologie*, která mne natolik zaujala, že když jsem hledala, co jít studovat, rozhodl obor Systematická biologie a ekologie v Olomouci.“ Honza od svých 10 let s kamarádem zkoumal život v sladké vodě, mořské mušle a rostliny. „Když přírodu (v Nizozemsku) začaly vytlačovat velké peníze, fabriky a jaderná elektrárna, zapojil jsem se do akčních komitétů.“

Úspěchy

Kromě jmenovaných dvou cen se mohou oba manželé chlubit i řadou praktických výsledků. Za svůj největší úspěch Ivana považuje to, že se podařilo vytvořit regionální travinobylinnou směs semen a používat ji k zatravnění orné půdy. Honza vidí osobních úspěchů několik: „to, že se Bílé Karpaty staly pojmem, s kterým se zdejší lidé, obce a firmy rádi chlubí, že se nám podařilo sestavit a vydat ucelený přehled o výskytu všech rostlinných druhů v Bílých Karpatech a že Purkyňovo gymnázium Strážnice v roce 2012 získalo třetí titul Ekoškola.“

A nemohou i za to, že v Bílých Karpatech je mimořádně dobrý vztah mezi zemědělci a ochránáři? Podle Ivany to není jejich zásluha, ale je to dáno postojem celé správy CHKO. „Krajina Bílých Karpat

vznikla činností člověka a jen on ji může uchovat, takže je nutná spolupráce.“ Člověk je tedy hlavní příčinou zdejší jedinečné biodiverzity, ale kromě této druhové pestrosti přitahují Bílé Karpaty oba ocenění i z jiných důvodů. Honza jmenuje také rozlohu, kterou květnaté a polopřirozené lesy zabírají, kouzelný krajinný ráz a kromě toho bohatý a především stále živý folklor: „Nikdy si nenecháme ujít Hornácké slavnosti.“

Přes dobré výsledky práce je ještě pár věcí, které Ivanu a Honzu pálí. Ivaně jako ochránářce vadí, že dřívější pastva otav se úplně vytratila. „Myslím tím klasické přehánění dobytka a ovcí během dne a jejich ustájení na noc. Kdyby se aspoň na některých loukách podařilo občasné přepasení v tradičním stylu...“ U Honzy je to redakce tohoto časopisu, kterou by rád rozšířil o lidi ze střední a severní části Bílých Karpat.

Rodina

Výsledky jejich práce veřejnost zná, ne každý ale ví, jak se jim pracuje v manželském týmu. Honza lehce opravuje: „Pracuje se nám skvěle v týmu *rodinném* – syn David jako počítačový grafik nám také hodně pomáhá, např. při tvorbě skládaček a publikací. Je ale pravdou, že práce různého druhu hodně zaplňuje náš volný čas.“ Ivana to vidí z jiného úhlu: „Té společné práce zase tak moc není. Třeba já nasbírám v terénu houby a Honza je pak doma určuje a vlastně se potkáme jen při předávání košíku. Navíc máme každý své vlastní další koníčky.“

Nakonec jsem si dovolila se zeptat i na to, čeho si na svých partnerech nejvíce cení. Tady jsou jejich odpovědi. Honza o Ivaně: „Její organizační schopnosti a bystrý ‚zrak‘ – velmi rychle ví, co se má dělat, koho do toho zapojit, kde sehnat peníze atd. Tu velkou pozornost věnovanou ovocnářství začala na začátku 90. let ona. Se zatravněním orné půdy je snad evropskou rekordmankou.“ Ivana o Honzovi: „Klidné povahy, férovosti a také jeho odvahy půl roku před sametovou revolucí prodat v Holandsku dům a odstěhovat se za železnou oponu a stát se v relativně krátké době Moravákem.“

Jana Hajduchová

Brigáda na Kalábové

I když se nacházejí v našich lesích a na loukách většinou jen na malé výměře, jsou močály biologicky velmi hodnotné.

Pod Studeným vrchem u obce Březová, schovaný v lese, se nachází jeden pěnovecový mokřad, který byl v roce 1999 vyhlášen jako Přírodní památka Kalábová. Zpočátku mu nebyla věnována žádná péče a tak byl částečně zastíněný olšemi a vrbami. Postupně ale byly dřeviny odstraňovány a mokřad pravidelně každoročně kosen. Orchideje, kterých zde roste několik druhů, se za poslední léta rozšířily po téměř celém bezlesí.

Další mokřad

Loni bylo pod touto památkou objeveno další zajímavé mokré místo s výskytem několika ohrožených druhů rostlin. Správa CHKO Bílé Karpaty začala ihned dělat vše pro jeho zachování a vylepšení.

Ve spolupráci s vlastníky lesa ze Společnosti singularistů v Bánově o.s. se zde

vykácely křoviny, olše a několik smrků v okrajové části. Na jaře sem byla z lesní cesty svedena voda, díky čemu se voda zde rozlévá v mnohem větší šíři než dříve.

Po této hrubé práci se jednu sobotu v srpnu vydala skupina osmnácti brigádníků z Bánova na Studený vrch, aby se nadšeně dala do další práce. Na horním mokřadu v přírodní památce kosili trávu, dočišťovali okraje území a odnášeli seno, na novém spodním mokřadu srovnávali pařezy se zemí, hrabali a odnášeli seno i ležící větve.

Nadšení

Za pracovní akci stál místopředseda singularistické společnosti Zdeněk Slezák. Jak se mu podařilo zapojit tolik nadšenců do akce, vysvětluje jednoduše: „Udělal jsem z toho společenskou událost. Loni jsme koupili prase, letos máme podbradky, pečený bůček, k tomu bečku piva, slivovici. Odpoledne přijdou naše manželky s děckama, opečou si špekáčky u chaty, a mají takový výlet.“

Ale samozřejmě by tu práci nedělali, kdyby to nebylo v jejich zájmu. Ke stavu okolního lesa říká: „Byla to tady hrůza. Tak jsme provedli prořezávku, která už nebyla udělána 15 let. Ještě kus smrčiny nahore budeme dávat do pořádku do konce roku.“ Navíc má pan Slezák k území osobní vztah: „Chodím do těchto lesů od děcka.“

Díky srpnové brigádě je dolní mokřad nyní připravený na další vývoj. Do konce roku 2013 by měl být vyhlášen přírodní památkou. Bude se jmenovat Kalábová II.

Jan W. Jongepier

Foto Jan W. Jongepier

Dlouhých 32 let držela KOSENKA ve Valašských Kloboukách tradici kosení orchidejových luk v Přírodní rezervaci Javorůvky, kde se každoročně setkávali příznivci přírody Bílých Karpat nejen z České republiky.

Letos poprvé Javorůvky dobrovolné sekáče a hraběnký nepřivítaly. Podstatná část rezervace se totiž dostala do rukou soukromého vlastníka, který území dále pronajímá ekozemědělcům, a objevují se pokusy o jiné priority využití, změnila se technologie údržby. Javorůvky budou dál žít svým vlastním životem, kvést i ve změněných podmínkách.

Údržba

Rezervace však tímto přišla o nadstandardní způsob péče – o ruční kosení celého území. Kosení bylin kosou je přitom nejšetrnější vůči obojživelníkům, plazům a vzácným druhům hmyzu a také vůči hodnotám mokřadů. Díky této péči došlo v mokřadech a přilehlé I. zóně k výraznému zlepšení stavu.

Po revoluci KOSENKA (základní organizace Českého svazu ochránců přírody) postupně usilovala také o pestřejší hospodářské využití sena a obnovu pastvou

Kruh účastníků na dosečné, Javorůvky 2011 (Foto archiv ZO ČSOP KOSENKA)

ovci. Nejcennější části území byly udržovány tak, aby technika byla používána jen v nezbytné míře. Soudržností společenství lidí jsme dokázali překonávat i stále větší rozměry počasí. Hospodářské výsledky jsme vraceli do rozšiřování péče o území a spojování zdejších rezervací v ekologicky silnější celky.

Lidský faktor

Javorůvky přišly především o nádhernou tradici. Za více než třicet let kosení se tady potkalo s přírodou a ochranou přírody Bílých Karpat víc než několik tisíc lidí. Od trampských počátků ochrany území v roce 1981 se mnohým staly Javorůvky rozhodující inspirací k životu, k navázání životních přátelství, ke studiu, setkáním,

k významným rozhodnutím a životní orientací pro ochranu přírody a krajiny.

KOSENKA pokračuje v jedinečné tradici spojení lidí a přírody Bílých Karpat v dalších cenných územích Valašskokloboucka. To již ukázalo letošní úspěšné kosení s dobrovolníky se základnou v přírodní rezervaci Bílé potoky.

Miroslav Janík
Valašské Klobouky

*Mgr. Miroslav Janík (*1950) je dlouholetý předseda ZO ČSOP KOSENKA, vedoucí pozemkového spolku a ekologické poradny KOSENKA ve Valašských Kloboukách.*

Biodiverzita v sadu

ZO ČSOP Veronica – Centrum Veronica Hostětín, 2012

Loni vyšla barevná brožura, která je určena nejen sadařům se zájmem o přírodu. Obsahuje i cenné rady a informace pro zahradníky nebo učitele škol se školní zahradou.

Je však mylné se domnívat, že se brožura zabývá tím, jak ze sadu nebo zahrady udělat kus pří-

rody. Pravdou je, že je na 20 stránkách znázorněno, jak na zelený pozemek lákat ptáky, plazy nebo sluněčka a jiný hmyz (motýli však chybí). Především však publikace poskytuje hospodářům řadu jednoduchých rad, jak více spolupracovat s přírodou. A to ne pro přírodu samotnou, ale aby zahrada či sad byl soběstačnější, tedy nepotřeboval pořádkovou ruku.

V prvních kapitolách se například dozvíte, proč není třeba odstraňovat veškerý plevel, protože může být jedlý nebo okrasný. Nebo jak mohou někteří živočichové pomáhat likvidovat škůdce (místo zdraví ohrožující chemikálie) – hmyzožraví ptáčci, jako sýkory či zvonky, ale i brouci, škvoři, pestřenky, ... Brožurka poskytuje celou škálu „fint“ – malých zásahů nebo naopak vynechání zásahu, jak se tyto bytosti mohou stát spolupracovníky.

Na řadu přijdou kromě ovocných stromů a sadů i užitečné náměty na zahradní činnost, jako je pěstování zeleniny, vodní hospodaření na zahradě, včelaření i na opatření, která prospívají dětem. Na závěrečných dvou stránkách jsou pak stručné návody na postavení sedmi domečků pro dříve jmenované spolupracovníky: hadník, kamenná zídka, netopýří budka, škvoří domeček, čmelákovník, hmyzí domeček a ježkovník.

Texty jsou bohatě zpestřeny krásnými – až romantickými – ilustracemi z ruky Pavla Procházky z Vlčnova, zatímco grafik Michal Stránský z Uherického Hradiště vše vyváženě spojil dohromady a upravil. Brožura je k nahlédnutí i na internetu: <http://www.veronica.cz/?id=128&i=102>.

Jan W. Jongepier

AKCE V BÍLÝCH KARPATECH

Rekordní účast na mykologickém setkání

Každoročně míří do Bílých Karpat řada ornitologů, entomologů a botaniků ve snaze pozorovat a zdokumentovat vzácné ptáky, motýly, brouky nebo rostliny. Spíše příležitostně u nás bádají i jiní přírodovědci.

Příkladem jsou mykologové – houbaři, kteří se zajímají o více než jen hříby. Letos se jich o prostředním víkendu června sešlo hned šest desítek z celé České republiky a Slovenska. Ve Filipovském údolí u Javorníku se totiž konalo 21. jarní setkání českých a slovenských mykologů, které pořádala Česká vědecká společnost pro mykologii (ČVSM). V tradici této akce ještě nikdy nebyla účast tak velká jak letos.

Kolem Hotelu Filipov se tak pohybovala i velká jména česko-slovenské mykologie, např. Vladimír Antonín, Jan Borovička, Petr Vampola, Ján Červenka, Ladislav Hagara, Ivona Kautmanová a mnohá další. Všichni tito odborníci laskavě určili donesené čerstvé nebo usušené plodnice druhů, ve kterých jsou specializováni.

Jarní setkání ČVSM však nejsou vědecké semináře, kde se poslouchají odborné přednášky, ale mají především společenský charakter. V pátek a v sobotu večer se při vínu nebo pivu nemluví jen o houbách, ale i o počasí nebo politice. Jádrem programu však jsou sobotní celodenní exkurze, kdy se v menších skupinách probádá předem určená území. Letos mykologové mířili do Suchovské doubravy, lesů kolem Vápenek, a čtyřčlenná skupina šla přes Hornácké kosení nad Malou Vrbkou do tamního Panského lesa.

Jak bývá zvykem, mykologové se zaměřili na výskyt nejružnějších hub – chorošů, pýchavky, malé věckovýtřusé houby i nenápadných povlaků. Přitom jsou ty běžné jen jmenovány, vzácnější jsou vyfoceny a sbírány pro konzultaci

s odborníkem nebo na další studium.

Jednotliví účastníci si stěžovali, že hub bylo málo, ale nakonec vyšplhal celkový počet pozorovaných druhů daleko nad sto. Mezi nimi byly i méně známé a pár vzácnosti. Hitem byla baňka velkokališná (*tulipánovka fialová*), která byla u Vápenek nalezena na více místech v bukových lesích, zatímco je spíše známa z míst pod borovicemi a smrkem. Také všichni obdivovali nález velmi vzácné šafránky plaménkové (*čirovec útlý*).

Vladimír Antonín ukazuje jedovatou bedlu zahradní. (Foto Ladislav Špeta)

V neděli dopoledne se mykologové sbalili a jeli domů, někteří však ještě „vzali“ jednu lokalitu v naději najít další druhy hub. Tím víkend neskončil úplně, protože mnozí účastníci odnesli problematický materiál s sebou, aby pomocí mikroskopu zjistili, jaké další druhy kolem Javorníku ještě našli.

Jan W. Jongepier

Baňka velkokališná (Foto Ladislav Špeta)

Zážitky jednoho britského ochránáře

Koncem letošního června navštívili Bílé Karpaty Dr. Gary Mantle (*1957) se svou manželkou Anne. Mantle je ředitelem Wiltshire Wildlife Trust, regionální ochránářské organizace na jihozápadě Anglie, a členem Řádu Britského impéria. Radí Princi Charlesovi s údržbou květnaté louky na jeho rezidenci Highgrove House.

Gary Mantle byl v Bílých Karpatech poprvé v roce 2001, kdy v Radějově přednášel na mezinárodním workshopu o údržbě a obnově luk. Prošel si národní přírodní rezervaci Čertoryje a viděl zahájení zatravnění Vojšických luk. Následně přesvědčil ředitele Wildlife Trustů, aby zde o rok později uspořádali svou výroční konferenci. Mantle ji považuje za nejlepší vůbec, protože zde se britské ochra-

nářské organizace rozhodly k ochraně přírody přistupovat celkově, z krajinného pohledu.

V roce 2007 se sem vrátil se svými zaměstnanci, v roce 2011 se svou manželkou. Jak sám píše, při každé příležitosti ho velmi inspirovala kromě zdejší přírody i vize, nadšení a profesionalita zdejších ochránářů.

Své dojmy z letošní návštěvy napsal na <http://garyhome.wordpress.com/2013/07/>. Z tohoto blogu zde uvádíme v překladu některé pasáže (mistry zkráceny či upraveny).

Jan W. Jongepier

Sobota

Byli jsme dychtiví vidět další vývoj některých projektů obnovy luk, které jsme navštívili před dvěma roky. První zastávkou byl travnatý svah [u Suchova], osetý regionální směsí před asi 12 lety. Díky dobré údržbě má nyní pestrou flóru a faunu. Bohatá paleta barev a různě vysoká vegetace vypadaly skutečně dobře.

Hlavní procházka dne vedla přes

Gary Mantle na Předních loukách u Suchova (Foto Jan W. Jongepier)

řadu luk [Přední louky]. Zapomeňte však na ploché, uzavřené anglické loučky u klikatých řek. Představte si zvlněné, travnaté svahy s roztroušenými stromy přecházející do lesů a pak zase zpět do lučních porostů – tak daleko, jak oko dohlédne. Žádné stodoly nebo ploty.

Louky Bílých Karpat byly dlouhá století paseny a sečeny pro seno – a ještě pořád jsou. Působí jako divočina, ale téměř všechny jsou člověkem udržovány.

Potulovali jsme po rozsáhlé louce, hemžící se hmyzem; všude létali motýli a včely, vzduch byl naplněn bzučením a zvukem cvrčků a kobylek. Rostliny tvoří orgii barev, ale je tu harmonie, v níž nic nepřevažuje. Rostou tu skupinky komicky zbarveného černýše hřebenitého a porosty srpice karbincolisté, zatímco další květiny jsou roztroušené po celé louce, například výrazně třešňově červený rudohlávek nebo sytě modrá šalvěj luční. Známi motýli jako okáč luční či okáč bojínkový se živí vedle perleťovců, ohniváčků a hromady malých modrásků. Nad bzučením hmyzu je slyšet hlas mnoha nezachytitelných malých hnědých ptáků. Kosí v České republice zpívají jinak, podle místních lidí je jejich zpěv melodičtější než u anglických kosů.

Neděle

Na své první návštěvě jsem byl ubytován ve vesnici jménem Radějov. Během jedné ranní procházky jsem viděl ve starém sadu svého prvního a zatím jediného krutihlava. Věděl jsem, že nejspíše ho na stejném místě nevidím, nicméně jsme se tam zastavili. Velmi pravděpodobně jsme přijeli příliš pozdě. I kdyby letos ptáci hnízdili ve starých stromech, mláďata už by měla být schopná létu. Poblíž byl ale bufet a tak bylo dobrým nápadem dát si horkou čokoládu.

Jak jsme se dostali do Národní přírodní rezervace Čertoryje, přestalo pršet a začalo svítit slunce. Dobrou zprávou bylo, že motýli byli méně aktivní než den předtím, což mi umožnilo je lépe fotit. Špatnou zprávou bylo, že vysoké trávy a byliny způsobily, že naše boty a kalhoty úplně promokly.

Ale stálo to za to. Louky Čertoryjí jsou úžasné. Nazývat je loukami asi není úplně správné. Je to spíše jako park, který přechází v les, pak více v louky, potom je více rozptýlených stromů a tak dále.

S pražícím sluncem vytvořily byliny a trávy tu nádhernou svěží atmosféru, která se objevuje po dešti. Květy se otevřely a hmyz přeletoval a bzučel – rovnováha se obnovila.

Čertoryje jsou zařazeny do sítě Natura 2000 a jsou domovem mnoha vzácných druhů. Naše předešlá návštěva [2011] byla v dřívějším termínu, kdy kvetly střežičníky. Teď byly odkvetlé, ale to bylo více než kompenzováno hojností dalších orchidejí a rostlin. Když člověk toto zažívá, málokdo by pochyboval o tvrzení, že na jednom čtverečném metru karpatských luk může růst více než 60 různých druhů.

Jako po dřívějších návštěvách Čertoryjí jsme odcházeli s krásným pocitem pohody a klidu.

Gary Mantle

Mantlovi u vína v Blatnici (Foto Jan W. Jongepier)

Výukové programy na CD

Úkolem učitele je předávat svým žákům znalosti. Hlavním východiskem jsou učebnice, ale co když chce učitel učit něco, co v nich chybí – třeba o vlastním regionu? Školy v mikoregionech Ostrožsko a Hornácko letos dostaly CD, které tento problém řeší. Osahuje nejen spoustu informací o kulturním a přírodním dědictví těchto území, ale také nabízí materiály přímo použitelné do výuky.

Pomocí CD lze hrát pexeso na téma ornamenty nebo orchideje. Orientovat se zeměpisně v regionu (i v Karpatech jako celku) žáci se učí přetahováním prvků na správné místo do mapy. A pak si můžou udělat Karpatský kvíz.

Také powerpointové prezentace mohou žákům zpestřit hodinu, potřebují však slovní komentář od vyučujícího, který na to má být připravený. Tyto stručné prezentace představují geografii Karpat, orchideje Hornácka, ornamenty Ostrožska, řeku Moravu. K nejoriginálnějšímu (v obou smyslech slova) patří bezesporu *Flyšová sluzavka* a *Příběh naší krajiny*, které velmi názorně vysvětlují, co se děje pod našima nohama a jak se naše krajina v čase proměnila.

Hry a prezentace pro žáky doplňují metodika pro učitele. Pokud bude čas a chuť, lze výuku o regionu dále rozšířit, protože CD je součástí celé sady pomůcek,

jako jsou mapy, různé obrázky a kartičky (mj. pro hru Kufř), pexeso atd. Ty mohou učitelé škol po předchozí domluvě zapůjčit. Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty (tel. 518 322 545, e-mail: visbk@bilekarpaty.cz) nabízí také realizaci celého programu, buď ve svých prostorách nebo přímo na školách. Doba trvání je 4–5 hodin.

Kromě výukových materiálů obsahuje CD i fotogalerii, výsledky anket ohledně turistického ruchu a obsáhlé studijní materiály týkající kulturního a přírodního dědictví regionu.

Materiály jsou výstupem z projektu „Naplnění Karpatské úmluvy na Hornácku, Ostrožsku a Mikulovsku“ zaměřeného především na podporu regionálního vzdělávání a rozvoj šetrného cestovního ruchu. Karpatská úmluva je dokument, který v roce 2006 podepsalo sedm karpatských států (České republiky, Slovenska, Polska, Ukrajiny, Maďarska, Rumunska a Srbska).

Jan W. Jongepier

Zelená planeta

Príchod jari

Teplé a nedočkavé slnko sa spoza rozhádaných zamračených mrakov začína usmievať na zem. To na príkaz jari. Tráva je ešte mokrá od kvapiek rosy, ktoré tam zanechali nočné vily. Ligocú sa ako diamanty v tej najčistejšej vode. Spod najtmavšej zeme vykúkajú prvé jarné kvietky a ako malé deti spievajú si pesničky o čarovnej jari. Cez farebnú lúku sa preháňa nahnevaný vietor. Možno mu červíky zjedli všetky jesenné listy a tak miesto nich naháňa mladú zelenú trávu. Motýlie krídla ako z najjemnejšieho hodvábu sa mihocú v snečných lúčoch. Dolu briezkom sa prelieva potok. Svieži, krištáľovo čistý a plný sily, ale studený ako Arktída. Stromy sa kývajú a malé zelené púčiky sa začínajú nasmelo rozvíjať. Aj biele lupene

stromov netrpezlivo čakajú na túto chvíľu. Voňavé drevo, voňavé kvety a voňavá tráva sa šíria celým lesom a hladia zvieratá i ľudí rozprávkovou vôňou. V záblesku slnka letia zlatisté včielky a nesú si v hrnčekoch sladký a lepkavý med. Z tmavých brlohov postupne vyliežajú zamilované páriky zvierat. V kolískach lesa majú svoje malé neskúsené a šantivé mláďatá. A pestrofarební umelci prírody vyspevujú svoje árie po celom lese, až kým vo večernom záblesku mesačného svitu nezaľahne všetko krásou a únavou.

Pavína Zámečníková
ZŠ Ul. kpt. Nálepku,
Nové Mesto nad Váhom, trieda 7.A
II. kategória – 1. miesto

Foto Jana Hajtúchová

Môj nevšedný zážitok v prírode

alebo

Moja nevšedná rybačka

„Musím tam ísť! Ako by sa mohla začať sezóna a ja tam nebudem!“ vrieskala som na našich ako zmyslov zbavená.

„Julka, ráno ideš do školy, nemôžeš ísť na ryby!“ mama to hovorila tým jej tichým hlasom, ktorý neznášam. A ešte k tomu mám pochopiť, že musím ísť do školy. No to určite!

„A aj tak pôjdem,“ rozhodla som sa, ale len vo svojej myslí. Už nič som nehovorila, ale pocit krivdy vo mne rástol. Zavolať som preto bratrancovi, ktorý ma mal zobrať ráno na ryby, že ma naši nepustili. Verila som, že Michal ich obmäkčí. Ved' je už „dospelák“. Chodí do práce a jeho veľkou záľubou je príroda. Je síce poľovník, ale vzorný. Cez zimu sa stará o zvieratá a nezabíja ich len pre potešenie, ako to robia niektorí poľovníci v našej dedine. A ďalšia jeho záľuba je rybárčenie. Dokážeme spolu sedieť hodiny pri udici a nepovedať ani slovo. Ale aj tak sa vždy teším, keď ma zoberie na ryby a nehovorí mi, že som soplňa.

A ani teraz som sa v ňom nesklamala. Stačil jediný telefonát a tato sa nechal obmäkčiť, no a mama musela ustúpiť. Síce si neodpustila poznámku, že škola je

prednejšia, ale na to som kašľala. Ved' mi vychádzajú samé jednotky, tak čo!

Prišlo stredajšie ráno, pol piatej ráno... Vyskočila som z postele ako srnka. Aj tak som nemožla zaspáť, pretože Michal mi povedal, že pôjdeme na naše miesto. Je to na Zelenej vode, taký malý briežok – Zelená alej. Tam vždy niečo chytíme. Nachystala som si pukancovú kukuricu a dedko mi zarobil rybí šrot. A takto vyzbrojená som čakala na Michala.

„Čau, mami,“ skríkla som a utekala som von, lebo zvuk motorky značil, že Michal už prišiel.

„No čo Júlia, si pripravená?“ Len som prikývla a už sme šli.

Na naše miesto sme prišli za malú chvíľu. Opakovalo sa to isté. Michal mlčky rozbalil udice a rozložil ich do stojančekov. Sadli sme si a čakali sme. Oči sa mi zatvárali, ale hrdinsky som ich nechala otvorené, aby si Michal nemyslel, že som slaboch. Už sme tam boli asi hodinu a nič nám nebrnklo. Tie ryby, akoby nemali záujem ísť na udicu. A v tom...

„Julka pozri!“ skríkol Michal. Niečo sa rýchlo pohybovalo po jazere. Najprv sme si mysleli, že je to nejaký pes. Pre is-

totu som si vybrala mobil a natáčala som to. Ale nebol to pes, bol to diviak! Fakt! Prvýkrát som videla plávajúceho diviaka. A plával cez celé jazero a veľmi rýchlo. Zbadal nás! Rýchlo sme sa skočili do krikov, aby nás nevidel. Už bol blízko nás. Ale ja som stále točila a Michal tiež. A diviačik? Pekne si vyšiel na náš briežok a striasol zo seba vodu. Chvíľku si postál pri našich udiciach a potom sa rozbehol. Ale bol to fakt veľký kus!

Naše filmárske umenie sme zavesili hneď na facebook. Bol to ten najkrajší úlovek v mojom živote.

V to stredajšie ráno sme porušili našu tradíciu a rozprávali sme sa o tom. Ticho sme už neboli. A ryby? Asi sa zľakli plávajúceho diviaka, vôbec nezabrali!

Júlia Babulicová
ZŠ s MŠ J. M. Hurbana,
Beckov, trieda V
I. kategória – 1. miesto

Foto Jana Hajdúchová

Výsledky literárnej súťaže Zelená planéta

I. súťažná kategória (3. - 5. trieda ZŠ)

1. miesto: Júlia Babulicová, ZŠ s MŠ J. M. Hurbana, Beckov
2. miesto: Ondřej Kavka, ZŠ Pálenice 1620, Kunovice
3. miesto: Barbora Šáchová, ZŠ UNESCO, Uherské Hradiště

II. súťažná kategória (6. - 7. trieda ZŠ)

1. miesto: Pavlína Zámečnicková, ZŠ, Ul. kpt. Nálepku, Nové Mesto nad Váhom
2. miesto: Nela Chrástková, ZŠ Pálenice 1620, Kunovice
3. miesto: Lucia Kolníková, ZŠ, Ul. kpt. Nálepku, Nové Mesto nad Váhom

III. súťažná kategória (8. - 9. trieda ZŠ)

1. miesto: Filip Strakoš, Gymnázium a JŠ s právom státni jazykové zkoušky Zlín
2. miesto: Tereza Častulíková, ZŠ Valašské Klobouky
3. miesto: Ondřej Hrachovský, ZŠ Uherský Ostroh

Mé oblíbené místo

Starí Japonci říkali, že si člověk během svého života staví hradby. Za první hradbu se nedostanou cizí lidé a nepřátelé, přes druhou zeď projdou jen přátelé, za třetí pouze příbuzní, za čtvrtou jen nejbližší členové rodiny, za předposledním, již téměř neproniknutelným valem stanou jenom nadpřirozené síly. Za poslední překážkou se skrývá v nejsvětější svatyni vaše duše, vy, a tam se nikdo jiný kromě vás nepodívá. Těchto šest překážek chrání vaši duši před jakýmkoli útokem.

Ale každá duše potřebuje dýchat, na chvíli vykročit ze svojí pevnosti, obnažit se a to se děje jen zřídkakdy na pro vás jedinečných místech.

Toto revitalizační místo je pro mě údolí kolem Zeleného plesa ve Vysokých Tatrách. Přichází se sem kamenitou stezkou od Skalnatého plesa. Když se vytrmácíte na Svišťovku, věž, která stráží toto kouzelné údolí, vyrazí vám ten fascinující pohled dech. Ach, ta krajina! Před vámi se rozprostře nevelké údolí, místo se strmými, téměř kolnými okraji a uprostřed se zelená křišťálově čistá, oxidy mědi tyrkysové

zbarvená voda. Jako jemný koberec se po údolí vlíná suchá zlatá tráva a jako orientální vzory se místy zelenají lišejníkem obalené kameny, či kosodřevina.

Zde já odpočívám a větrám svou duši. Myslím si, že kdybych nepoznal tohle údolí, asi bych se zbláznil.

Filip Strakoš
Gymnázium a Jazyková škola
s právem státni jazykové
zkoušky Zlín, třída kvarta
III. kategória – 1. miesto

Skalka nad Váhom

Malá Skalka – kostol na brale, z ktorého podľa legendy zhodili zabitého sv. Beňadika do Váhu. (Foto Jozef Májsky)

Zdanlivo nenápadná obec pri Trenčíne leží na severnom úpätí masívu Skalka a nazýva sa rovnako Skalka. Prívlastok „nad Váhom“ napovedá, že popri tejto obci tečie najdlhšia slovenská rieka Váh. Obec Skalka nad Váhom vznikla v r. 1974 spojením troch pôvodných dedín – Skala, Skalská Nová Ves a Újazd. Najstaršou z nich je Skala, v listinách spomínaná už v roku 1224.

Dnešná Skalka nad Váhom predstavuje príjemné miesto na život pre svojich 1150 obyvateľov, ktorí dnes nachádzajú

pracovné príležitosti najmä v neďalekom Trenčíne. V chotári obce je úrodná poľnohospodárska pôda, na ktorej hospodári miestne družstvo.

Poznáme však bližšie skalský chotár a históriu v ňom ukrytú? Poznáme miesta, okolo ktorých denne chodíme? Možno vás nasledujúce riadky inšpirujú k zastaveniu a poznávaniu zaujímavostí, ktoré sa v okolí Skalky nachádzajú.

Príroda

Masív Skalky na pravom brehu Váhu je východným výbežkom Bielych Karpát.

Na rozdiel od pieskovecov a ílovcov, hornin typických pre Biele Karpaty, Skalku budujú druhohorné vápence, ktoré niektorí odborníci považujú za súčasť Strážovských vrchov odrezanú od pohoria dolinou Váhu. Na východe Skalka strmými svahmi prudko klesá do llavskej kotliny. Sklonitosť svahu tu miestami dosahuje až 70°. Najvýraznejšie bralo pri Váhu sa využíva ako skalolezecký terén s obtiažnosťou 4 až 9+.

Časť masívu okolo kóty Priepešť (345 m n. m.) je porastená lesom, časť má charakter krasovej planiny (kóta Skalka), kde možno nájsť škrapy alebo závrty. Škrapy sú izolované bloky vápencov vysoké 20–50 cm, ktoré vznikajú rozpúšťaním povrchovej vrstvy vápencových hornín zrážkovou vodou.

Jedinečným robia toto územie jaskyne. Systém jaskynných chodieb je súčasťou kláštorného komplexu Veľkej Skalky, možno doň vstúpiť cez kaplnku. Pri vstupe do jaskyne je v skale priehlbina – podľa legendy odtlačok ruky pustovníka sv. Beňadika, ktorému sa skala otvorila, keď unikal pred zbojníkmi. Vpravo od cesty, ktorá stúpa ku kláštoru Veľkej Skalky, sa nachádza 38 m dlhá Opatovská jaskyňa. Pozostáva z centrálnej chodby, ktorá sa rozdeľuje na dve ramená, končiace zahlienením.

Obe jaskyne sú eróznopuklinového pôvodu, bez krasovej výzdoby. Vznikli činnosťou tečúcich podzemných vôd, ktoré sem prenikli priesakom zrážkovej vody. V kameňolome odkrytom v západnej časti masívu pri výstavbe diaľnice bola objavená priepať s hĺbkou 11 m. Žiaľ, ostala po nej iba dokumentácia, ťažbou priepať zanikla. Obyvateľmi Opatovskej jaskyne sú netopiere, zimujú tu napr. netopier veľký a podkovár malý.

Krajinu úplne odlišnú od skál a lesov nájdeme pri Váhu, ktorý ku Skalke neodmysliteľne patrí. Rieka, hoci ovplyvnená derivačným kanálom, tečie v prirodzenom koryte, lemovanom brehovými porastmi. Občas ukáže svoju silu a zaplaví celú nivu. V nive vznikli ťažbou štrku na viacerých miestach jazerá, kde sa vyvinuli pestré mokraďové spoločenstvá rastlín a živočíchov. Medzi Malou Skalkou a Zamarovcami sa nachádzajú Zamarovské jamy, vyhlásené za prírodnú rezerváciu. Pri Újazde, najsevernejšej časti Skalky sú novšie štrkoviská, nazývané Gabajove jamy, ktoré obyvatelia využívajú na rybolov a rekreáciu.

Stredovek

Na území Skalky n/V sa našli dôkazy o osídlení v dobe kamennej aj významné slovanské pamiatky (hradisko a pohrebisko). Najväčší význam v dejinách Skalky má však benediktínske opátstvo. Na pamiatku

Július Bruna: Autorská panoráma lokality Malá a Veľká Skalka pri Trenčíne a jej blízkeho okolia, kombinovaná technika (zo sympoziálnej zbierky Ora et Ars – Skalka)

Malá Skalka – kostol na brale. (Foto Jozef Májsky)

pustovníkov Sv. Svorada-Andreja a Beňadika ho založil na Skalke v roku 1224 nitriansky biskup Jakub I. Pri jaskyni, kde bol zavraždený Sv. Beňadik, dal vystavať kláštor (Veľká Skalka) a na skale, z ktorej bolo jeho telo zhodené do Váhu, kostol (Malá Skalka).

O živote svätcov hovorí Maurova legenda: Svorad pochádzal z Poľska. V Nitre vstúpil do benediktínskeho kláštora a prijal rehoľné meno Andrej. Neskôr odišiel na Skalku, aby tam ako pustovník strávil zvyšok života spolu s učeníkom Beňadikom. Žil v prísnej askéze. V čase veľkého 40 dňového pôstu sa uspokojil len so 40 orechmi. V tieto dni ako aj v iné, rovnako sa venoval modlitbám, bral do rúk sekeru a chodil pracovať do lesa. Zomrel okolo roku 1030. Jeho pozostatky sú uložené v nitrianskom chráme sv. Emeráma.

Po smrti svojho učiteľa žil Beňadik na Skalke ešte tri roky. V r. 1033 ho prepadli zbojníci a žiadali peniaze. Keďže žiadne peniaze nenašli, vytiahli ho z jaskyne, zabili a mŕtve telo zhodili zo skaly do Váhu. Odvtedy ľudia vidali veľkého orla sedávajú na brehu, akoby čosi pozoroval. Po roku vytiahli Beňadikovo telo z vody neporušené.

Sv. Svorad-Andrej a Beňadik patrili k rádu benediktínov – najstaršej kresťanskej rehoľi v strednej Európe. Základné povinnosti rehole, modlitbu a fyzickú prácu, uskutočňovali členovia rádu v kláštoroch alebo osamotene ako pustovníci, riadiac sa heslom „Ora et labora – Modli sa a pracuj“.

Prostý ľud si pustovníkov vždy veľmi ctí. Pltníci plávajúci sa po Váhu okolo Skalky uctievali sv. Beňadika ako svojho patróna a ochrancu. Skalka sa už v dávnej minulosti stala pútnickým miestom.

Rozkvet

Po benediktínoch pôsobili na Skalke jezuiti. S ich menom je spojené obdobie rozkvetu Skalky. V roku 1667 začali s obnovou kláštora a príľahých budov, vystavali Kalváriu, postupne zrekonštruovali Malú i Veľkú Skalku. Keď bola v roku 1773 rehoľa jezuitov zrušená, kláštor na Skalke ostal opustený a postupne sa premenil na romantické ruiny, zarastené lesom. Zachovala sa tradícia púte, vždy v polovici júla putovali veriaci k „Beňadikovi“ na Skalku.

V posledných rokoch však staré múry ožili. Areál kláštora i kostol na Malej Skalke prechádzajú postupne komplexnou rekonštrukciou a sú prístupné veriacim i verejnosti. Obnovu vedie organizácia Neinvestičný fond Beňadik, združujúca odborníkov i nadšencov, ktorí chcú obnoviť a rozvíjať duchovný odkaz Skalky. V rámci projektu Benediktínskymi cestami, na ktorom spolupracoval n.f. Beňadik s nadáciou Ora et Labora z Rajhradu v Českej republike, sa uskutočnili výmenné tábory mladých ľudí, ktorí pomáhali obnovovať kláštor na Skalke a v Rajhrade.

Na Skalke bol v apríli 2013 otvorený náučný chodník, ktorý vedie od kostola na Malej Skalke cez Kalváriu lesmi masívu až ku kláštoru a späť sa vracia popri rieke Váh. Počas letných mesiacov je kláštor otvorený pre verejnosť a ochotní dobrovoľníci prevedú návštevníka celým areálom.

Umenie

Skalka je miestom, kde sa treba zastaviť a precítiť atmosféru miesta.

Štrkovisko Gabajove jamy, ktoré vzniklo pri Újazde počas výstavby diaľnice, je významnou mokraďou. (Foto Jozef Májsky)

V posledných rokoch tu hľadajú umeleckú inšpiráciu aj účastníci medzinárodného výtvarno-literárneho sympózia, nazvaného Ora et Ars – Skalka. Umelci z viacerých krajín tvoria svoje diela v jedinečnom priestore Malej a Veľkej Skalky, Trenčína i okolitej krajiny. Vernisáž vytvorených umeleckých diel sa následne koná v rajskej dvore kláštora pod otvoreným nebom. Po skončení sympózia možno diela vidieť vo výstavných priestoroch v Trenčíne.

Katarína Rajcová

Vchod do Opatovskej jaskyne (Foto Jozef Májsky)

Rozliaty Váh pod Skalkou v máji 2010 (Foto Jozef Májsky)

Hodová tradice

Hodová chasa, Horní Němčí 2011 (Foto Pavel Bohun)

Hody v některých obcích Bílých Karpat jsou ojedinělou slavností, kterou můžeme sledovat od konce 19. století až do dnešních dnů. Hody se s velkou okázalostí konají i v jiných regionech národopisné oblasti Slovácka – na Podluží, na Kyjovsku či hanáckém Slovácku. V jednotlivých obcích mají svoji typickou strukturu, ale také řadu specifických jevů a výjimečností.

Slavení hodů na Moravě má stejný význam jako posvícení v Čechách. Oběma pojmy se označoval výroční svátek či sváteční den s velkou hostinou. Hod, hody znamenaly po stránce etymologické výjimečný, významný čas. V Čechách se posvícením připomínalo výročí dne posvěcení chrámu, od čehož je odvozen název pro hody – posvícení. Byla to událost dů-

ležitá jak pro obec, tak pro rodinu a celé blízké a vzdálené příbuzenstvo, které se na tuto slavnost zvalo.

Historie

Slavilo se několik dnů, bohatě se jedlo a pilo, tancovalo, bez ohledu na roční období. Tím se však zanedbávaly různé hospodářské práce. Po čase se posvícení pod nátlakem vrchnosti a

den společného posvícení na 16. říjen, v neděli po svatém Havlu. Císaře vedly ke změně hospodářské důvody, ale také snaha zabránit dlouhému hodování, které odvádělo lidi od práce. Termín byl všeobecně přijat jako posvícení císařské nebo havelské.

Hody slavené na příkaz císaře třetí říjnovou nedělí se však netěšily v mnohých obcích dlouhému trvání a přešly ke slavení hodů patronských. Hodová tradice se vázala zvláště k farním obcím, kde se hody konaly v neděli nejbliže dnu svátku některého z patronů, jemuž byl chrám zasvěcen. V některých obcích se patrociniem slavilo formou poutě v den svátku či o neděli nejbliže svátku patrona kostela.

Termíny hodů

Slavení hodů se v mnoha obcích přeslo na den sv. Václava či Martina, i když kostel jim zasvěcený neměly (Strážnice). Předpokládáme, že hodování v těchto termínech bylo spojeno s datem placení povinných dávek v 18. století, které se dávalo vždy svátkem sv. Jiří, Václava, Hav-

Starší stárka a stárek s velkým právem, Horní Němčí 2013 (Foto Blanka Malušová)

Hodový průvod cestou ke starší stárce. V čele průvodu starší stárek. Horní Němčí 2013 (Foto Blanka Malušová)

císařského dvora přestalo konat v období vypjatých polních prací. Snahou císaře bylo přeložit hodové oslavy na období začínajícího vegetačního klidu, kdy už byla veškerá úroda pod střechou a zůstalo více času na odpočinek a zábavu.

Josef II. určil v roce 1786

la a Martina. V tomto termínu se vyplácela odměna pastýřům a obecním sluhům. Plat dostávali v penězích i naturáliích. Obecní sluha dostával od sedláků smlouvené množství obilí, a pokud s ním byli spokojeni, sjednávali ho na příští sezónu.

Svatováclavské hody se slavily také na počest patrona české země – symbol české národní identity. Lidé drželi václavské posvícení z úcty k tradici bez vztahu k sakrálnímu místu zasvěcenému sv. Václavu. Časté bylo hodování i o svátku sv. Anny, Kateřiny, Michala, Martina apod.

Na jihovýchodní Moravě se hody slavily na podzim. V každé vesnici se konaly téměř v jiném termínu a trvaly od neděle do pátku. Mnohé obce zůstaly při starém

Stárky v hodovém průvodu, Strážnice 2012
(Foto Jiří Wasserbauer)

terminu, takže se začaly slavit hody dvoje – císařské i patronské.

Kromě císařských hodů a patronských se v některých obcích slaví hody ve výroční den jeho konsekrace – posvěcení nebo požehnání farního kostela. Během doby obce měnily slavení hodů; některé po roce 1918 se přiklonily k nově zavedené oslavě hodů o čtvrté neděli, nejbliže 28. říjnu, k oslavě hodů republikánských.

Varianty

Hlavními rysy celé slavnosti hodů v mnohých obcích je hodování k již vzpomínuté příležitosti. V některých z nich je hodová slavnost vystavěna na volených hodových stárcích, kteří si vybrali své stárky, a v tyto dny měli povolení od starosty obce konat tuto slavnost. Základem hodové slavnosti je obřadní hodová obchůzka stárců a stárek s celou místní chasou. V některých obcích mají volené stárky, jejichž status a prestiž je potvrzena významným atributem – malým a velkým právem, které je opravňuje v tyto dny tuto slavnost konat. V jiných obcích dostávají povolení v písemné formě, dříve na pergamentu, který se vkládal do vnitřního prostoru ozdobeného práva, dnes se jen na právo zavěšuje. Povolením hodů a předáním práva přechází na stárky řada práv a povinností, které ještě v první polovině 20. století měli po celý rok.

Bílé Karpaty

I bělokarpatké obce slaví hody různými způsoby. Jednak jsou to zmiňované hody s právem se stárky (Horní Němčí, Kněždub), nebo s písemným či ústním povolením slavené třetí neděli v říjnu jako hody císařské nebo k účtě k některému ze jmenovaných patronů – hody patron-

vlastní (Malá Vrbka, Hrubá Vrbka, Kuželov) a v neděli hody vyvrcholí mší svatou. Podobně je tomu i na Suchově či v Nové Lhotě, kde hody mají církevní charakter a při jejich příležitosti se obvykle koná taneční zábava s rockovou nebo dechovou hudbou. Je hodné obcí v regionu Bílých Karpat, kdy se hody ztotožňují s poutí, pak je slavnost spíše církevního rázu. Koná se slavná mše svatá a po ní se účastní všichni programu, který připraví jednotlivé složky v obci (Sudoměřice, Suchá Loz – 15. srpna na svátek Nanebevzetí Panny Marie). Atmosféra poutě je podobná hodové; je zvána rodina a přátelé, kteří se uhostí, obvykle se navštíví i další příbuzní a také jsou přítomné pouťové atrakce postavené v obci právě k této příležitosti.

Dnes jsou hodové slavnosti kulturně společenskou událostí celé obce, rodin a jejich přátel. Na přípravě hodů se podílejí nejen obecní či městské úřady, rodiny stárců, ale i řada dobrovolníků a sympatizantů této folklorní tradice, která je ve zdejší oblasti velmi živá. Je poměrně jednotná, přesto má svá jistě zvláštnosti. Hodové slavnosti mají význam i v udržení tradice v oblákání lidového kroje, šíření písňového i tanečního repertoáru každé jednotlivé obce či regionu, a je jednotícím prvkem městské i vesnické společnosti.

Hody jsou pokládány za nejdůležitější slavnost roku. V životě obce, zejména její mladé generace, požívají hody vysoký

ské (Strážnice – martinské, Strání, Boršice u Blatnice – kateřinské, Tasov – václavské, Březové původně na svátek Stěti Jana Křtitele).

Mnohá obec nebo mládež ročníku, která dosahuje 18 let, si uspořádá krojované hody. Sestaví několikadenní program, ke kterému se oblečou do kroje, mnohdy všichni, kteří jej

společenský status. Obřadnost a okázalost hodů je nejen pro přívržence, ale i jejich diváky stále přitažlivou slavností.

Ludmila Tarcalová
Uherské Hradiště

PhDr. Ludmila Tarcalová (*1946) je etnografka, která působila od roku 1971 do 2010 ve Slovákém muzeu v Uherském Hradišti, kde se zabývala zejména dokumentací lidového kroje, jeho stylizací a lidovými zvyky a obyčejí. Spolupracovala na monografiích obcí Uherskohradištska a sepsala řadu studií, článků a scénářů k výstavám doma i v zahraničí na téma lidové obřadní kultury a lidové oděvu. V roce 2008 vydala publikaci *Hody s právem na Uherskohradištsku*.

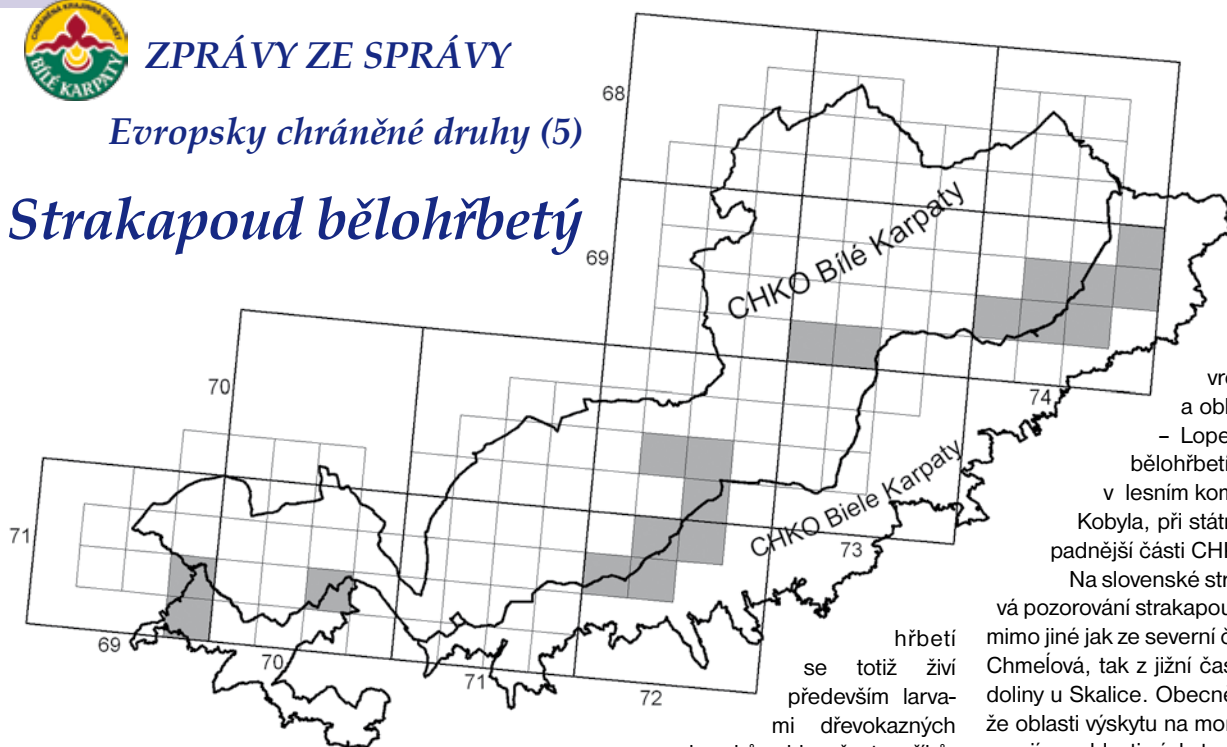

Hodový průvod v čele se stárky, Horní Němčí 1979. (Obě foto archiv Slovákého muzea v Uherském Hradišti)

Starší stárek a stárka s právem, Horní Němčí 1979

Strakapoud bělohřbetý

páry), Vlárský průsmyk (pravidelně v PR Sidonie, PP Okrouhlá a PP Chladný vrch), okolí Pítna a oblast Studený vrch – Lopeník. Strakapoudi bělohřbetí byli pozorováni i v lesním komplexu pod kótou Kobyla, při státní hranici v nejzápadnější části CHKO Bílé Karpaty.

Na slovenské straně jsou jednotlivá pozorování strakapouda bělohřbetého mimo jiné jak ze severní části území – vrch Chmelová, tak z jižní části – ze Zlatnické doliny u Skalice. Obecně lze konstatovat, že oblasti výskytu na moravské straně navazují na oblasti výskytu na straně slovenské.

hřbeti se totiž živi především larvami dřevokazných brouků, hlavně tesaříků,

Strakapoud bělohřbetý (*Dendrocopos leucotos* – d'áteľ bielochrptý) je nejzácnější zástupce ze všech našich 10 druhů datlovitých ptáků. Vyskytuje se od Portugalska přes Evropu a Asii až po Japonsko. V České republice hnízdí pouze malá populace na Šumavě a druhá větší populace v moravských Karpatech. Celkově hnízdí v ČR přibližně 150–250 párů.

Strakapoud bělohřbetý je podobný běžně rozšířenému strakapoudu velkému – má stejnou velikost a jak napovídá jeho název, vyznačuje se především bílou skvrnou na hřbetu. Samci mají výrazně červené temeno, samice černé.

Vzácnost tohoto druhu je dána především jeho nároky na hnízdní prostředí, kterým jsou staré listnaté nebo smíšené porosty s vysokým podílem mrtvého dřeva. V ČR se vyskytuje povětšinou v pralesovitých zbytcích bučin nebo jedlobučin nebo v přestárlých či zanedbaných hospodářských lesích.

Mrtvé dřevo – tedy stojící suché nebo odumírající stromy, zlomy a vývraty – je důležité jako zdroj potravy. Strakapoudi bělo-

přičemž potravu sbírají nejvíce v okruhu do 200 m od hnízda. Jeho tok je slyšet za slunných dnů již od února, počátek snášení vajíček je v první polovině dubna a mláďata vylétávají z hnízdní dutiny v poslední dekadě května, což je nejdříve z našich strakapoudů.

Je to stálý, silně teritoriální druh ptáka, který žije monogamně. Největší hrozbou pro udržení populace tohoto silně ohroženého ptáka je intenzivní lesnické hospodaření, při kterém dochází ke ztrátám vhodných biotopů. Nejvýznamnějším problémem je převádění listnatých nebo smíšených lesů s převahou listnáčů na smrkové monokultury (strakapoudi bělohřbetí většinou nesnášejí zastoupení smrku nad 20 %) a důsledné odstraňování mrtvého dřeva z porostů.

Na moravské straně Bílých Karpatech žije přibližně 15–30 párů ve čtyřech hlavních oblastech: Velká Javořina a okolí (v samotné NPR Javořina 1–3

Martin Vymazal

Samice strakapouda bělohřbetého krmící mláďe v dutině (Foto Vladimír Tupý)

PR Jalovcová stráň rozšířena

Jedním z nejcennějších chráněných území jižního Valašska je Přírodní rezervace Jalovcová stráň. Byla vyhlášena v roce 1982 jako chráněný přírodní výtvar v výměře 8,6 ha, v roce 1992 pak byla převedena do katego-

rie přírodní rezervace. Cílem ochrany jsou suché jalovcové pastviny s několika pěnovcovými prameništi.

Kromě několika druhů orchidejí zde roste mimo jiné podkovka chocholatá,

pcháč bezlodyžný, na okraji lesa také vřes obecný nebo kociánek dvoudomý.

Území hostí evropsky chráněného motýla modráška černoskvřnného, který je vázán na porosty mateřidoušky a extenzivní pastvu ovcí. Unikátní je také výskyt plošnice jménem kněžice jalovcová, která saje šťávu jalovců. Celkově lze říci, že se jedná o nejvýznamnější lokalitu v severovýchodní části Bílých Karpat, na které se prolínají teplomilné a horské prvky s řadou vzácných druhů suchých pastvin a pramenišť.

Širší okolí PR Jalovcová stráň bylo historicky využíváno jako pastvina, ještě v 70. letech minulého století byla tato lokalita každoročně extenzivně přepásána ovce. Skončení pastvy se projevilo postupným zarůstáním území náletovými dřevinami. Od poloviny 80. let minulého století zde byl sice několikrát likvidován nálet, soustavná péče však byla započata až v roce 2001. V tom roce se ve spolupráci s obcí podařilo odstranit nálet nejen ve vlastní rezervaci, ale i v přilehlé I. zóně, a následně se území každoročně ručně kosilo. Od roku 2005 zde probíhá rotační pastva ovci ve dvou cyklech, a to na celkové výměře 21 ha.

Vzhledem k vzácnosti jalovcových pastvin i faktu, že Správa CHKO dlouhodobě financuje údržbu i okolní I. zóny, bylo rozhodnuto původní rezervaci rozšířit. Po několika letech příprav, kdy byla hranice nového území navržena, geodeticky zaměřena a projednána s vlastníky pozemků, byla dne 1. 7. 2013 Nařízením Správy

č. 1/2013 vyhlášena PR Jalovcová stráň o celkové výměře 30,5 ha a ochranném pásmu 4,1 ha.

 PR Jalovcová stráň - současný stav
 OP PR Jalovcová stráň - současný stav
 PR Jalovcová stráň - před rozšířením

Ivana Jongepierová

Datový podklad ortofoto © ČÚZK, Praha, 2012

RECENZE

Čtení o Hornácku

poloviny 20. století, i starších), občas doplněných barevnými reprodukcemi maliřských děl.

Čtení

Dobry první dojem pak nezkalí ani vlastní Čtení. Lze se při něm totiž jen stěžovat, že kniha obsahuje snad všechno, na co by se mohl zájemce o hornáckou lidovou kulturu i novější umění chtít zeptat.

Po úvodním představení zájmového regionu následuje přehled o jeho dějinách. Je trochu škoda, že opomíjí prehistorická období před prvními písemnými doklady, přestože o nich bylo v poslední době zjištěno ledacos nového. Následná století jsou však zpracována velmi pečlivě a přehledně, navíc s některými dosud málo známými skutečnostmi a souvislostmi.

Další kapitoly jsou zaměřené národopisně – věnují se architektuře, tradičním způsobům obživy, krojům a výšivkám, významným zvyklostem, lidovému vyprávění, písni, muzikám a tanci, i životu dětí v dřívějších dobách. Zde je obzvláště cenná inspirace monografií Hornácko z roku 1966, k níž se autor přirozeně také přiznává. Jsou sem ale zařazeny i mnohé nové údaje, třeba přehledy nejvýznamnějších osobností spojených např. s tradičními řemesly či lidovým uměním.

Originálním přínosem publikace je kapitola věnovaná autorskému umění a umělcům na

Hornácku, včetně ukávek děl vybraných maliřů, spisovatelů, fotografů či sochařů, a aktuální přehled pokračovatelů folklorní tradice – místních muzik, tanečních a pěveckých sborů i hlavních folklorních festivalů.

Hodnocení

Oproti téměř půl století staré monografii je nové Čtení napsáno méně odborně, přístupněji. Autorova snaha o srozumitelnost a poutavost textu je očividná v průběhu celé knihy a je vlastně jedním ze základních pilířů tohoto díla, na nějž upozorňuje již jeho název. O tom, že je autor do pojednávané látky hluboce zasnávený, svědčí jak jeho texty, tak i množství literárních pramenů, z nichž čerpal.

Je pochopitelné, že se při značném objemu zpracovaných údajů občas vloudila i malá chybička, např. v popisích několika fotografií, nebo že autorově pozornosti unikla některá jména, která by si ještě zasloužila být zařazena do závěrečných přehledů. U muzik jsou to zejména Velické trnečky, jedna z nejmladších a zároveň jediná převážně dívčí cimbálová muzika na Hornácku. V seznamu osobností mi pak ve výběru mladších současných chybějí někteří významní primáši, učitelé, zpěváci.

I přes tyto drobné nedostatky je Čtení o Hornácku velice kvalitním, obsažným a aktuálním zdrojem informací o hornácké lidové kultuře i umění, který zájemcům o tento region mohu vřele doporučit.

Karel Fajmon

J. Pajer – Čtení o Hornácku. Dějiny – Národopis – Umění. Nakladatelství Etnos, Strážnice, 2013.

Od letošního léta se na knižních pultech objevila nová kniha věnovaná Hornácku od strážnického publicisty a etnologa Jiřího Pajera. Už její podtitul upomíná na slavnou monografii o Hornácku z roku 1966, a nabízí se tedy otázka, zda může obdobná kniha zájemcům o tento region přinést něco nového.

Věřím, že pochyby o její smysluplnosti se rozplynou už při prvním zběžném prolistování. Čím totiž kniha zaujme na první pohled, je bohatá obrazová dokumentace, zejména množství dosud nepublikovaných fotografií (často z první

Jak se žije na druhém konci Karpát

Koně jsou stále součástí tradičního koloritu rumunského venkova. (Foto Petr Slinták)

Foto Petr Slinták

munsko je země kontrastů, a fotografům se tu nabízí řada námětů. Osobně jsem se zajímal především o stavební obraz vesnice a běžný život venkovanů. Před domy často vysedávají starší ženy a hrají si skupinky dětí. V obci mají také několik obchodů, lékárnu a poštu. Ta je však poněkud omšelá, což je v destinaci s turistickým potenciálem zásadní nedostatek. Doporučení jednoho z organizátorů workshopu nevhazovat pohlednice do schránky, ale raději je přinést přímo na přepážku, je vyprávějící. V obci chybělo i kvalitní pohostinství a toalety v místním baru odrazovaly návštěvníka všemi smysly.

Co měnit?

Porodnost je v obci dobrá, škola nadále funguje a nejen kolem ní je živo. Virtuálně-mobilní svět do rumunských údolí proniká přece jen pomaleji. Jen je škoda, že mnoho mladých lidí natrvalo ze země odchází. Rumunsko tak přichází o intelektuální potenciál a ztrácí konkurenceschopnost.

Aby se to změnilo, se snaží studenti organizovat akce, jako byla ta naše. Pomocí fotoaparátu jsme měli dokumentovat pozitivita a negativa místního života a snímky pak použít při prezentacích. Vyvrcholením workshopu pak byla výstava v míst-

V červnu se v rumunské vesnici Corbi ležící v jihokarpatském údolí řeky Arges uskutečnil workshop nazvaný *Obraz komunity*. Cílem setkání bylo zmapování stavu a diskuse nad problémy vybrané karpatské vesnice. Akci v rámci vzdělávacího programu EU Grundtvig zorganizovala nezisková organizace *Universitair z Bukurešti* a účastnila se jí skupina deseti převážně mladých lidí z různých evropských zemí.

Měl jsem tu možnost být jedním z dvou zástupců České republiky. Do vesnice Corbi, vzdálené od hlavního města Rumunska 170 km, jsme dorazili ve dvou mikrobusech a byli ubytováni v zánovném penzionu. Ten patří jedné z místních rodin a byl před třemi lety vybudován díky evropské dotaci.

Místní potraviny

K dispozici jsme měli dobře fungující zázemí a mohli jsme též zakusit domácí rumunskou kuchyni. Na jídelničku nechyběla typická *mamaliga*, což je kukuřičná kaše, nebo plněné zelné či vinné listy. Podstatné však je, že včetně sýrů se jednalo převážně o regionální potraviny. I když také Rumunsko rychle podléhá globalizaci, v karpatských údolích supermarkety ještě nenastavěli, a lidé se nadále spoléhají na vlastní potravinové zdroje, což se výrazně liší od trendu, který v České republice převládal v uplynulém dvacetiletí. Špatná kvalita některých potravin z obchodů však vede k trendům novým a doufejme i k přírodě a regionálním ekonomikám ohleduplnějším.

Corbi je typickou venkovskou vesnicí, kde dodnes řada obyvatel chová domácí zvířata a pěstuje ovoce a zeleninu. Kolem vsi ční krásné pískovcové skály a za nimi se rozprostírají hektary ovocných sadů. O domácí pálenku – *cuiku* – tedy není nouze. Kulturní spojitosti s moravskými Karpáty jsou tedy i zde, na jihovýchodě Evropy, zřejmé. U nás však venkov za uplynulé půlstoletí prošel výraznější modernizací. Na ulicích Corbi stále můžete při procházce potkat skupinky slepic, husí nebo kachen. Na travnatých plochách se běžně pasou krávy nebo kozy. Nejkrásnější však bývají setkání s koňmi, kteří stále jsou součástí koloritu rumunského venkova. Občas se kolem nich mihne plechová Dacia nebo nějaký automobil západní proveniencí. V nich se vozí především ti, kteří za prací odcházejí do Španělska či Itálie. Vzhledem k ekonomické krizi na jihu Evropy ovšem tento trend slábne. I přesto v zahraničí pracovně pobývá mnoho Rumunů.

Stavební obraz

Některé domy jsou v Corbi výstavné, jiné se naopak rozpadají. Detaily tradiční architektury jsou však zajímavé i v horším stavu, a tak jsme je hojně fotografovali. Ru-

Mezigenerační soudržnost rumunských venkovanů (Foto Petr Slinták)

Dřevo je přirozeným materiálem umělecké tvorby. (Foto Petr Slinták)

ním sále, kde jsme představili to nejlepší z našeho desetidenního pobytu. Instalace fotografií, při níž jsme použili různých odpadních konstrukcí z obecního dvora, byla nápaditá a zaujala nejen vedení obce.

Ještě podstatnější však byla diskuse

Typickými prvky vesnic jsou udržované sakrální objekty. (Foto Petr Slinták)

s bukureštskými studenty, kteří se na přípravě workshopu podíleli. Já jsem do ní přispěl prezentací některých aktivit z Bílých Karpat. Kolegy zaujal především propagační koncept regionu Slovácko a aktivity Centra Veronica v Hostětíně. Přiblížil jsem také ideu mikroregionů coby svazků kulturně nebo ekonomicky spřízněných obcí a informoval o funkci místních akčních skupin. Nic z toho zatím v dané části rumunských Karpat k dispozici nemají. I proto rumunské kolegy způsob obecní správy a turismu na jihovýchodní Moravě zaujal.

Zážitek

Vesnice Corbi stále žije tradičním venkovským životem i proto, že patří k pěti procentům rumunských obcí, které nebyly během socialismu kolektivizovány. I proto se zde zachovalo drobné zemědělství a řada obyvatel je alespoň částečně potravinově soběstačná. Tento fakt se ukazuje v dnešní době jako podstatný a pro budoucnost komunity zásadní. Jestliže mo-

hou v Corbi něco rozvíjet a na čem stavět, tak je to agroturistika. Přeji každému turistovi takovou vyjížďku, jakou jsme měli my. Když nás jednoho dne hostitelé naložili na vozy tažené krásnými kobyly, vyrazili jsme k nedaleké salaši. Během několikakilometrové jízdy jsme museli i přebrodit řeku, což byl příjemný adrenalinový zážitek. U salaše nás pak čekali typičtí karpatské honáci se svými psy. Byli jsme však hosty a tak žádný z návštěvníků ohrožen nebyl.

Vyvrcholením setkání, při němž se někteří účastníci workshopu projeli na koni, ochutnali místní pálenku a nakoupili uzené sýry, byl oběd pod širým nebem. Nad ohništěm se hřál kotlík, *mamaliga* byla připravena a maso se vařilo. K tomu všemu jsme mohli přikusovat i skvělý místní sýr. Tak dobře jako na této rumunské salaši jsem se už dlouho nenajedl!

Hodnocení

V souhrnu lze konstatovat, že karpatská vesnice jakou je Corbi může především zahraničnímu návštěvníkovi leccos nabídnout. K nezaplacení je zmíněný zvířecí kolorit, který z čes-

kých a moravských vesnic takřka vymizel. V tomto ohledu je Rumunsko oproti nám opravdu bohaté. A to říkám bez ironie.

Podstatná je i religiozita občanů, díky níž jsou místní kapličky, kostely i klášterík vytesány ve skále v bezvadném stavu. Úctu k duchovní tradici mají i děti, což svědčí o mezigeneračním přenosu kulturních odkazů. Do některých aktivit workshopu jsme zapojili i místní školáky, a tak i oni mohli za pomoci fotoaparátu a kreseb odhalovat pozitiva a negativa obce, ve které žijí.

Dá se říci, že naše přítomnost v Corbi byla cenná sama o sobě. To, že má o tamní dění a vesnici někdo zájem, může být prvotním impulsem změn k lepšímu. Pokud se v Corbi podaří omezit nepořádek, dodělat turistickou infrastrukturu a zkvalitnit některé služby, může se tato obec s přispěním vhodné propagace stát vyhledávanou turistickou destinací. Ostatně leží uprostřed krásné přírody a za tou se do Rumunska jezdí především.

Petr Slinták

Na ptačí notu

Na jaře letošního roku spatřil světlo světa kompaktní disk nesoucí název *Na ptačí notu*. Vydalo ho občanské sdružení Ornix, jež se zaměřuje na popularizaci ornitologie a ochranu ptactva.

Jak podotýká jeho autor Zbyšek Karafiát, zvukový disk je součástí projektu *Škola ptačího zpěvu, aneb nemusíš mě vidět, stačí dobře slyšet*. Tento si bral za cíl propojit svět lidí se zrakovým postižením s těmi, kteří tímto hendikepem postižení nejsou. Podle mladého přírodovědce ornitologie umožňuje snadné zapojení obou skupin obyvatel a je to nenákladný koníček, který lze vykonávat v jakémkoliv prostředí.

Mnoho ptačích druhů žije skrytým způsobem života, a jejich případný pobyt prozradí jen hlas. Proto jsou nejdůležitějším pracovním nástrojem každého ornitologa uši. Lidé, kteří sluch neustále trénují, dokážou bez problému rozlišovat jednotlivé druhy, hlasy mláďat, případně pomocí dialektu i region, ze kterého daný jedinec pochází. Na deseti přednáškách výše uvedeného projektu se účastníci mohli seznámit s osmdesáti druhy ptáků a posléze také určovat jednotlivé ptačí hlasy. „Nabádám lidi, že hlasy se nejlépe naučí, pokud si pro procházky v terénu vytvoří mnemotechnickou pomůcku,“ říká mladý ornitolog. Vzniklé CD má přitom funkci takové pomůcky zastávat, a to svérázným způsobem propojení zvukové dokumentace a následné hudební tvorby.

Album *Na ptačí notu* obsahuje ukázky celkem patnácti ptáků. Devět z nich je navíc zhudebněno do podoby cimbálových skladbiček. Hudbu k ptačím zpěvům složila studentka zubního lékařství a cimbalistka Veronika Pišková z Bánova. S doprovodnou muzikou jí pomohli přátelé z vysoké školy.

K dobrému výsledku projektu vedla i pečlivá redakce přiložené knižky a také vkusné grafické zpracování. Kvalitní fotografie opeřenců jsou doplněny střídavým textem, v němž jsou jednotlivé druhy ptáků charakterizovány. Zvláštní pochvalu si zaslouží nápadité malůvky.

A jak se v hlavě ornitologa, včelaře a ochránce přírody Zbyška Karafiáta z Dolního Němčí nápad na vytvoření netypického cedéčka zrodil? Prý při besedě u cimbálu. Lákalo jej propojit nejen svět ptáků a lidí, ale také svět folkloru a hudební tvorby s dalšími tvůrčími činnostmi: grafickou prací, zvukářínou, počítačovou úpravou hudby. Že všichni zúčastnění pracovali na celém projektu s nadšením, dosvědčuje výsledná podoba kompaktního disku, jenž snese profesionální kritéria. Běžní posluchači k němu mohou sáhnout například v průběhu zimních dnů, kdy ptačího zpěvu v přírodě ubývá. Učitelé přírodopisu snad i častěji, protože pedagogická pomůcka je to zdařilá.

Petr Slinták

Obnova hradu

Lednica

Pohľad na hlavnú časť hradu od severu (Foto Peter Martinisko)

Historicko-Astronomická Spoločnosť vznikla v roku 2004 ako nápad pár mladých ľudí z Ilavy, ktorí mali chuť venovať sa hradom vo svojom okolí. Vďaka ústretovosti miestneho obecného úradu v Lednici sa Spoločnosť stala nájomcom hradu Lednica a od roku 2008 spoluvlastníkom.

Lednický hrad, ktorý sa nachádza nad obcou Lednica (okr. Púchov), vznikol v druhej polovici 13. stor. Jeho funkcia spočívala predovšetkým v ochrane severozápadnej hranice Uhorska, patril medzi kráľovské hrady. Neskôr patril lúpežným rytierom, medzi najznámejších majiteľov patrili bratia Podmanickovci, či Michal Telekeši, ktorého popravili v Bratislave za krádež darov pre cisára Rudolfa. Poslednou prestavbou prešiel okolo roku 1746. V roku 1763 sa majitelia hradu presťahovali do kaštieľa v Lednickom Rovnom a hrad odvtedy pustne.

koľko mesiacov. Predpokladané náklady na kompletnú konzerváciu hradu a stavbu prevádzkovej budovy múzea dnes dosahujú 800 000 €. Od roku 2004 sa podarilo získať a preinvestovať sumu približne 250 000 €. Obec Lednica sa finančne podieľa na obnove asi 10 %.

Druhý pokus

Od roku 2004 občianske združenie Historicko-Astronomická Spoločnosť z Ilavy sa obnovy hradu ujalo znovu a začalo s postupným čistením hradu a jeho okolia od odpadkov, zosunutých murív, či zelene. Postupne sa dopracovali až k obnove murív. Týmto asi 10 dobrovoľníkom sa podarilo zachrániť hradnú pivnicu a spraviť v nej malú expozíciu.

Počas roka 2008 po znovuobjavení zaniknutého kostolíka vo farskej záhrade svoje pôsobenie rozšíril aj na tento objekt, ktorý je rovnako starý ako hrad, ak nie starší. Od roku 2008 začali počas letných prázdnin organizovať „Letné archeologické praktikum“, počas ktorého spoločne s archeológmi skúmali suťové zásypy v hrade a objavovali zavalené miestnosti, kusky keramiky, či rôzne predmety, ktoré sa na hrade v stredoveku používali.

K ďalšiemu významnému kroku v obnove hradu došlo v roku 2010. Vďaka dotácii Ministerstva kultúry SR a finančnej podpore obecného úradu Lednica bola vypracovaná projektová dokumentácia konzervácie a čiastočnej obnovy hradu Lednica, vrátane úprav prístupovej cesty, či stavby prevádzkovej budovy múzea hradu Lednica. Od tohto roku začali náročnejšie práce realizovať firmy či živnostníci a

obnova hradu začala dostávať reálnejšiu podobu.

Šťastná 14

Po dobrých skúsenostiach z iných hradov, aj na hrade Lednica v roku 2013 zapojili do prác uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úrade práce v rámci národného projektu: „Zapojenie nezamestnaných do obnovy kultúrneho dedičstva“ financovaného z Európskeho sociálneho fondu. Prvotné obavy sa naplnili a v súčasnosti pracuje na obnove hradu štrnásť zamestnancov, z toho štyri ženy. Dochádzajú z pomerne veľkej vzdialenosti – od Považskej Bystrice až po Dubnicu nad Váhom. Polovica z nich má vysokoškolské vzdelanie, nájdete medzi nimi priemyselného manažéra, ale aj baču, či historičku. Tento rok sa s ich výdatnou pomocou podarilo takmer dokončiť konzerváciu východného paláca a obytnej veže, ktorá už ohrozovala domy v obci. V jesenných mesiacoch sa uskuťoční rozsiahly archeologický výskum hradného nádvorja a zber kameňa zo svahov okolo hradu.

Hradné či živé kosačky

Hradný kopec prešiel v roku 2009 odstránením náletových drevín, aby bolo možné hrad geodeticky zmerať a zároveň ho zviditeľniť. Udržať však zeleň pod kontrolou a zabrániť jeho zarastaniu bolo takmer nemožné. Preto v roku 2012 začala pilotná časť projektu – Hradné či živé kosačky. Ide o projekt, ktorého zámerom je s pomocou dobrovoľníkov a kôz udržiavať náletovú zeleň, či propagovať tradičné hospodárstvo.

Náučný chodník o flóre, faune, či obhospodarovaní krajiny človekom, ohradník so zvieratami, ktoré môžu návštevníci nakrímiť a pozorovať, sú výstupom projektu, ktorý napomáha udržiavať svahy hradného kopca upravené. Kozia farma sa v súčasnosti stala väčšou atrakciou pre miestnych občanov či návštevníkov ako samotný hrad.

V súčasnosti je hrad pre verejnosť uzatvorený. Ak obnovné práce pôjdu podľa harmonogramu, hrad by mohol svojich prvých oficiálnych návštevníkov privítať na jeseň 2015.

**Peter Martinisko
Ilava**

*Mgr. Peter Martinisko (*1983) pracuje od roku 2008 ako projektový manažér pre hrad Lednica v Historicko-Astronomickej Spoločnosti. Od roku 2012 predsedá združeniu Zachráňme hrady, ktoré združuje 23 hradov.*

Práce na vrchu hradnej veže vo výške 26 m nad nádvorím hradu (Foto Mária Kováčiková)

Práce na obnove hradu začali v roku 1962 konzerváciou vstupnej bašty a východnej časti paláca, trvali však len nie-

V nabídce moštárny převažují výrobky s biocertifikátem, který mimo jiné zaručuje původ surovin od registrovaných ekologických zemědělců. (Foto archiv Moštárny Hostětín)

Moštárna kvete

Od začátku 90. let minulého století je v Bílých Karpatech velké úsilí věnováno ovocným stromům. V různých oblastech proběhlo mapování místních a tradičních odrůd, byly založeny genofondové sady a v Bojkovicích i ovocná školka na množení a prodeji starých ovocných odrůd. Logickým doplněním tohoto ovocného programu bylo zřízení moštárny, která vznikla v Hostětíně.

Výstavba

Hostětínská moštárna letos již čtrnáctým rokem zpracovává místní ovoce a prodává mošty s cílem motivovat místní vlastníky k údržbě, obnově a rozšíření sadů. Vznikla v hospodářské usedlosti v „centru“ obce, která byla od června 1999 rekonstruována k tomu, aby sloužila jako hlavní výrobní prostor. Na stavebních pracích se podíleli nejen místní řemeslníci, ale i dobrovolníci. Finance pocházejí z několika zdrojů. Nejvýznamnější grant na výstavbu moštárny přišel od lucemburského ministerstva životního prostředí díky spolupráci s nadací Hëllef fir d'Natur. Avšak financovat moštárny pomohly i další zahraniční a české neziskové organizace.

Na rozjezd moštárny provozovatel, tehdejší Občanské sdružení Tradice Bílých Karpat (nyní společnost Moštárna Hostětín s. r. o.), získalo kompletní technologické vybavení rodinné moštárny od německého výrobce moštů a ovocných vín. Vzhledem ke stáří jednotlivých strojů plnicí linky (téměř 30 let) bylo však nutné všechna zařízení opravit a znovu zprovoznit.

Provoz

Každý rok od září do listopadu vykupuje moštárna jablka od místních pěstitelů – zatímco drobní pěstitelé dovezou jablka v pytlích, větší sadaři dopravují jablka do moštárny v kontejnerech na nákladních autech. Pro další zpracování jsou jablka rozdělována podle kvality na bio-jablka od registrovaných ekologických zemědělců a ostatní. Lis pak následně dokáže během hodiny zpracovat přibližně dvě tuny jablek, ze kterých lze získat šťávu s výtěžností až 70 %. Jablečný mošt se do lahví plní bez ředění či zahušťování.

Provoz

Ze zásobních nádrží šťáva se pak odčerpává dle potřeby a poptávky v průběhu roku a je převážena do prodejních míst. Mošty jsou k dostání nejčastěji v obchodech s biopotravinami či zdravou výživou, tu a tam i v restauracích či kavárnách po celé republice. V našem regionu jej lze koupit například v obchodech s regionálními potravinami (Zlín, Uherský Brod, Uherské Hradiště aj.) a samozřejmě přímo v Hostětíně.

Za své třináctileté existence moštárna prošla řadou proměn. Byla doplněna o sklad, nové zásobní nádrže, novou lisovnu, a v roce 2011 bylo zbylé vybavení kompletně nahrazeno. Za posledních deset let moštárna úhrnem investovala do technologického vybavení 6,3 milionu Kč. Tyto investice byly nutné nejen ke zvýšení kvality výroby, ale i k úspoře energií.

Technologie

Při pořízení nových zařízení do moštárny hraje důležitou roli úspora energie. Při pasterizaci moštu se například využívá zpětné získávání (rekuperace) tepla. Navíc jihovýchodní střechu moštárny pokrývají sluneční kolektory a fotovoltaické panely. Vyrobenou teplou vodu využívá především pro svůj provoz sousední Centrum Veronika, elektrina se uplatní zejména v moštárně. V ročním úhrnu pak platí, že množství vyrobené elektřiny zhruba odpovídá roční spotřebě.

Technologie

Energeticky úsporný provoz moštárny tak vyvažuje dopady, které jsou vyvolané použitím nevratných skleněných lahví. Ty při obměně technologie v roce 2011 nahradily původní vratné lahve. Z pohledu uchování kvality šťávy je sklo v podstatě jediná správná volba, i když výroba skleněných lahví má nepříznivý dopad na životní prostředí.

Přínosy

Od své první sezóny v roce 2000 moštárna postupně rozšiřuje sortiment. Kromě čistě jablečného moštu zavedly se i mošty s červenou řepou, mátou, zázvorem či rakytníkem, a také se zvýšil podíl moštu v bio-kvalitě ze 44 na zhruba 85 procent. Dnes Hostětín produkuje i čtyři druhy bio-sirupu. V roce 2002 jablečný mošt získal ocenění Česká biopotravina, a další ocenění následovala pro mošt s rakytníkem a sirup z černého bezu.

Přínosy

Hostětínská moštárna představuje pro region ekonomický přínos. Podporuje ekologické zemědělství, tvoří a udržuje pracovní místa, a je zisková.

Také po stránce ekologické se moštárna nemusí stydět. Využívá místních jablek, teplou vodu získává ze slunečních kolektorů, elektřinu dostává z fotovoltaiky na střeše a sklad je pořádně zateplen izolací ze slaměných balíků.

**Radim Machů
Hostětín**

Mgr. Radim Machů (*1973) je jednatelem společnosti Moštárna Hostětín s. r. o.

Pohled na dvůr moštárny (Foto archiv Moštárny Hostětín)

Buchlovice pomáhají živočichům

Panoramické foto areálu stanice (Všechna foto archiv ZO ČSOP Buchlovice)

Letos již jedenáctým rokem funguje nedaleko od Uherského Hradiště Záchraná stanice volně žijících živočichů Buchlovice. Hlavní náplní práce stanice je péče o zraněné živočichy z volné přírody, nikoliv o kočky, psy nebo holuby.

Krmení mladé veverky obecné

Jakmile pracovníci stanice dostanou hlášení o nález zraněného živočicha, jedou za ním a vyřeší problém na místě (vyproští jej a vypustí) nebo ho odvezou na stanici, kde se ho snaží vyléčit, uzdravit, a pak vrátit do přírody. Spoustu případů lze však vyřešit i telefonicky.

Mládě motáka lužního, zraněné kombajnem při sečení obilí

Co když...?

Hlavním cílem stanice je tedy péče o zraněná zvířata. Hned na druhém místě je však vzdělávání lidí, kteří často nevědí, jak správně zacházet s divokými živočichy. Příkladem jsou mladá srnčata. Jednoduchá rada zní: neberte je, protože naši pomoc většinou nepotřebují. To samé platí pro ježky, kalousy a další druhy. Spousta takových zvířat se bohužel do stanice dostane zbytečně, protože v přírodě by si poradila sama.

Jinými případy jsou ptáci zranění elektrickým proudem. Ti bohužel často skončí špatně – zůstanou trvale handicapovaní nebo uhynou. Menší podíl tvoří savci sražení autem nebo ptáci, kteří narazili do skla. V tomto případě se většinou jedná o zlomeniny, které se léčit dají.

Provoz

Do stanice se ročně dostává 300–350 zvířat, z toho zhruba polovinu se daří vrátit do přírody. Martin Tomešek, který ve stanici spolu s otcem Karlem Tomeškem působí, o tom říká: „To je docela příznivé číslo, ale je způsobeno tím, že velký podíl tvoří mláďata – jim často nic není, jen je dokrmíme a pustíme.“ Počty rok od roku narůstají, první rok se do stanice nedostala více než stovka.

Důvodem nárůstu je, že se existence stanice postupně dostává do povědomí lidí v regionu. A pokud nálezců nějakého zraněného živočicha sám telefonní číslo nezná, většinou zavolá na obec nebo policii, které telefon na stanici znají. Ale také hraje roli, že si lidé obecně čím dále více všimají, co se v přírodě děje, např. kácení stromů.

Stanice spolupracuje nejen s krajem a obcemi, ale má také vazby na hasiče, kteří při větších zásazích pomáhají – například když je potřeba plošina nebo žebřík.

Naopak, když si hasiči neví rady s odchycením nějakého zvířete, mohou se spolehnout na odborníky z buchlovické stanice.

Proti praxím záchraných stanic někteří namítají, že se dochovaná mláďata po vrácení do přírody nejsou schopna uživit. To však není úplně pravda. Stanice má za povinnost všechny vypuštěné ptáky kroužkovat a opakovaně dostává zpětná hlášení. Jedna v Buchlovicích dochovaná pošťolka byla dokonce hlášena až ze Sicílie.

Komentovaná prohlídka stanice

Rozvoj stanice

Záchraná stanice v Buchlovicích byla otevřena v květnu roku 2003, po přibližně pěti letech výstavby iniciované Karlem Tomeškem. Navázala na záchranou

Co dělat, když ...

1. V případě nález zraněného nebo bezmocného živočicha volejte nejprve záchranou stanici a dohodněte se na dalším postupu.
2. Nesnažte se za každou cenu odnést živočicha z lokality. Naši pomoc nemusí vždy potřebovat.
3. Neberte zvíře zbytečně do rukou kvůli své bezpečnosti, ale i bezpečnosti živočicha.
4. Bez konzultace či přítomnosti odborníků ze záchrané stanice se nedotýkejte savců (srnčat, zajíců, ostatní spárkaté zvěře).
5. Nevíte-li kam volat, zavolejte policii nebo městský (obecní) úřad. Tam znají kontakty na záchranou stanici.

stanici, která v devadesátých letech fungovala pod hradem Buchlov. Ta skončila v důsledku majetkového vyrovnání.

Tomešek st. potom začal s Obcí Buchlovice a s Okresním úřadem v Uherském Hradišti jednat o pokračování stanice, která pak začala budovat na tehdejším obecním pozemku. Avšak obci došly v roce 2000 peníze a tak památkový ústav, který sídlí v sousedním zámku, pozemek v roce 2001 odkoupil a stanici dobudoval.

Původně působila stanice na území uherskohradištského okresu, ale v rámci Národní sítě záchranných stanic dnes kryje území 12 obcí s rozšířenou působností – většinu Zlínského kraje plus východní část Jihočeského kraje a tím celou CHKO Bílé Karpaty.

Součástí stanice je stálá expozice celkem stovky (trvale handicapovaných) zvířat 40 různých druhů, otevřená pro veřejnost a spojená se zámkem a zámeckým

parkem. Z ptáků to jsou hlavně dravci, kteří se do stanice dostávají především proto, že jsou velcí a nápadní. V případě zranění si jich lidé všimnou mnohem častěji než drobných pěvců. Nicméně, v poslední době i počet pěvců postupně roste.

Pro školy jsou určeny komentované exkurze, a na informačních panelech se návštěvník dozví, jak může pomáhat hmyzu nebo ptákům. Dále se v areálu nachází výstava různých budek, makety elektrických sloupů, broukoviště aj.

Příští rok se mohou návštěvníci těšit na ještě širší nabídku a větší prostor, protože v říjnu začne práce na rozšíření stanice. Z Operačního programu životního prostředí bude vybudováno bezmála 20 nových voliér, nové ohrady a bude obnovena zeleň. Výrazně se tak zvýší kapacita stanice a komfort zvířecích pacientů.

Pracovníci stanice se prezentují i na různých veřejných akcích a samozřejmě

má stanice své webové stránky: www.stanicebuchlovice.ic.cz, kde lze najít i telefon na jednotlivé pracovníky.

Jan W. Jongepier

Vypouštění uzdraveného výra velkého v NPR Javorina

MY A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Pasivní domy

Chystáte se stavět rodinný dům? Myslíte na budoucnost a úspornost vašeho bydlení? Myslíte na životní prostředí? Chcete být soběstační, bydlet úsporně a přitom komfortně a za rozumnou cenu? Tak čtěte dále o pasivních domech, které jistě na vaši budoucnost myslí.

Pouze pasivní domy mohou získat státní dotaci z programu *Nová zelená úsporám* a to dle výše spočítané potřeby tepla na vytápění. Pokud bude potřeba 20 kWh na m² za rok, stát poskytne 400 tis. Kč. Bude-li budoucí spotřeba pouze 15 kWh, máte dokonce nárok na 550 tis. Kč.

Pasivní a běžné domy

Narůstající výstavba pasivních domů pochází z touhy o větší energetickou soběstačnost, komfort a kvalitu bydlení. V současnosti nabízí i možné východisko ze zvyšujících se cen energií a rostoucí zátěže na životní prostředí. Pasivní dům se dnes postupně stává standardem, protože nabízí určitou nezávislost uživatele, je šetrná k životnímu prostředí a také k naší peněženke.

První pasivní domy si začali stavět hlavně lidé, kteří chtěli vyjádřit svůj pozitivní vztah k životnímu prostředí, jelikož běžná stavba spotřebovává přírodní zdroje (materiály, energii, půdu, vodu) a produkuje řadu odpadů a škodlivin.

Oproti tomu je provoz pasivního domu té-

měř soběstačný, využívá obnovitelných zdrojů energie, má nízké emise oxidu uhličitého (CO₂) a šetrně hospodáří i s vodou. S tím souvisí také ekonomická a energetická nenáročnost. Aby se stavba mohla jmenovat pasivní dům, musí splnit přísná kritéria na energetickou spotřebu provozu stavby.

Kritéria

Nejčastěji se pasivní dům definuje jako budova, kde je spotřeba energie na vytápění nanejvýš 15 kWh za m² a rok. Pro srovnání, běžný dům má spotřebu 80–140 kWh za m² a rok. U starších „běžných domů“ nejvíce energie utíká střechou a okny, následně stěnami, podlahami a tepelnými mosty v konstrukcích. Proto je pozornost soustředěna na tepelné technické vlastnosti staveb a konstrukcí. Oproti současným normovým hodnotám na výstavbu (požadavky na tepelné technické vlastnosti podlah, oken, střechy a obvodového pláště) jsou požadavky na pasivní domy až 2x vyšší.

Protože u pasivních domů je spotřeba na vytápění až 10x menší než u běžných staveb, je kladen výrazný důraz na kvalitu návrhu stavby, tak i na samotnou realizaci stavby a na její hospodárné užívání.

Než stavíte

Pokud hodláte stavět, věnujte maximální pozornost výběru projektanta – důležité jsou reference a zkušenosti z již realizovaných sta-

veb. Obecně u projektů platí „laciné – dvakrát placené“, což se vám projeví v budoucnosti na provozních nákladech domu.

Není pravda, že pasivní dům nemůžete stavět svépomocí. Podmínkou však je, že se budete řídit radami odborníků z řad realizátorů pasivních domů. Pozor na trend přetechnizování domu! Pokud nejste nadšenci hi-tech technologií, volte jednoduchý, levný a přitom funkční systém.

Pasivní dům (Foto archiv EAZK)

Pokud hledáte radu, obraťte se na konzultanty Energetické agentury Zlínského kraje, o.p.s. ve Zlíně, kteří tuto problematiku řeší v projektu CEC5 podpořeného komisí EU. Kontakty: www.eazk.cz, info@eazk.cz.

Miroslava Knotková
Zlín

Ing. Miroslava Knotková (*1963) je ředitelka Energetické agentury Zlínského kraje.

Pozor na zmije!

Zmije, sameček (Foto Matyas Bittenbinder)

Zmije obecná (*Vipera berus*) je v České republice jediným jedovatým hadem a vyvolává mezi lidmi velký strach. Téměř každý rok se v médiích objevují zprávy o případech uštknutí zmijí i hlášení o jejím přemnožení.

Letos na jaře se na internetu objevila zpráva, že se zmije na Vysočině přemnožily, asi proto, že byla mírná zima. Na což další osoba reagovala „Tady se ale zmije nepřemnožily ná-

Užovka hladká (Foto Angela de Wild)

hodou, ale úchylní ochránci přírody je houfně pouštěli do přírody.“ Tato domněnka vypadá na první pohled scestná, ale ku podivu není ojedinělá. Ve stejné internetové diskusi jedna příspěvatelka píše: „Mého manžela vždycky našte, když někdo mluví o tom, že před pár lety zde uměle vysazovali zmije ochránáři, přý je shazovali v pytli z vrtulníku a byly dovezeny z Kanady.“

Brumov

Letos se Správa CHKO Bílé Karpaty setkala s touto fámou opakovaně. V červnu jedna pracovnice dostala od prodavačky v pekárně ve Velké nad Veličkou dotaz, jestli ví o tom, že ochránáři do přírody vysazují zmije. O týden později zatelefonoval lesníkovi Správy Mgr. Martinu Tomečkovi pan z Brumova tím, že u tunelu zlikvidoval zmijí a hodil ji do popelnice. Tvrdil, že ví, že ochránáři tyto zmije vypouští i tak, že je vyhazují z letadla. Ještě dodal, že kdyby někoho od Správy u tohoto vypouštění chytil, tak by ho zabil „stejně jako tu zmijí“.

Protože profesionální zoolog měl pochy-

by o tom, jestli se skutečně jednalo o zmijí, zptal se Brumovjana, podle čeho zmijí poznal. Odpověděl, že ji jistě pozná, ale mu to potvrdil i soused, který dokonce mluvil s někým ze Správy při jednom takovém vypouštění. Telefonní hovor ukončil prosbou, ať Správa s tím něco udělá, protože má malé děti a nechce zmije na svém dvoře. „Jakmile tam uvidím další, tak ji okamžitě zabiju!“

Rozšíření

Je zvláštní, jak se historka o vypouštění zmijí objevuje po regionu i po České republice a na Slovensku. Před asi deseti lety se zmíněná ochránářka s ní setkala poprvé v Březové, kdy se jí jeden starousedlík ptal, z jakého důvodu ochránáři vysazují po regionu zmije, tedy spíše na ochránáře nadával, proč něco takového dělají. Samozřejmě se mu snažila vysvětlit, že je to nesmysl, ale zůstalo otázkou, nakolik ho přesvědčila. Historka je také známá z Beskyd, Třeboňska nebo Královéhradecka, na Slovensku pak třeba z Nové Bošáče, od Žiliny atd.

Když tuto historku později vyprávěla Mojmiru Vlašínovi, který se plazy (nejen v Bílých Karpatech) dlouhodobě zabývá, neseťkala se s žádným překvapením. Vlašín se s ní setkal již mnohokrát, a to dokonce i v zapadlé hospodě někde na Ukrajině.

Zajímavé jsou některé detaily, které se o vysazování zmijí objevují. Jak letos v květnu upozornění o vypouštění jedovatých hadů na informační tabuli vyvolal rozruch mezi občany Mojšové Lúčky u Žiliny, uvedl Ludovit Čulák, předseda zahrádkářské osady Mojšová Lúčka: „Podľa všetkého vypustili 150 zmijí. To bol kýbel zhruba 50-litrový.“ Podle něj to jedna žena viděla na vlastní oči, její jméno však nechtěl prozradit.

Ve vylepšeném podání jsou zmije shazovány z letadla nebo vrtulníku, přesto že pád z výšky by přece nemohly přežít. Štamgasti v hospodě u Krymu na Ukrajině však vysvětlili, že se z letadla vyhodí „jaščik na paršutě“, tedy krabička na padáku, plná hadů. Někdo tuto absurditu ještě přibarvuje: „Mají červené padáčky, mám doma jeden schovaný.“

Pravda

Zmije jsou u nás vzácné a byly zařazeny mezi kriticky ohrožené druhy. Z území Bílých Karpat je známo jen pár věrohodných záznamů. Podle databáze NDOP (Nálezová data ochrany přírody) byla zmije pozorována u Bylnice (1984), Sidonie (1999), Sehradice (1982), Žitkové (1993), Lopeníku (1982, 1994) a Boršice u Blatnice (1997). V posledních 14 letech tedy nebyla hlášena vůbec.

Ani státní, ani amatérští ochránáři nebo milovníci přírody zmije nechovají. Neexistuje ani hadí farma nebo umělý odchov, odkud by bylo možné zmije získat. Kdyby někdo zmije chtěl chovat, musel by mít výjimku ze zákona č. 114/1992. Navíc, jedovatá zvířata podléhají

přísným povolením o chovu. Bez povolení by vypouštění zmijí do přírody byl trestným činem, proto je třeba takový případ okamžitě oznámit policii.

Bohužel často dochází k záměně s jinými, neškodnými hady. Had s klikatou čarou na zádech nemusí nutně být zmije – zejména, když se vyskytuje v blízkosti lidských obydlí. Spíše se u nás setkáváme s užovkou hladkou nebo užovkou stromovou (také chráněný druh), které jsou oproti zmijí značně delší. Mgr. Martin Tomeček proto radí každému, který se domnívá, že se v Bílých Karpatech setkal se zmijí, ať ji vyfotí, natočí nebo jinak zdokumentuje, ale v žádném případě nezabije. Velmi vhodnou formou dokladu výskytu hada je svlečená hadí košilka, tzv. svlečka, podle které se dá druh určit. Pokud se výskyt zmije dokáže, bude to první bělokarpatský nález v tomto tisíciletí.

Hromadné vypouštění zmijí do zdejší přírody zkrátka patří do říše pohádek – jedná se o sociologický jev zvaný „urbánní mýtus“. Žádný ochránář zmije nevypouští, takže pokud by někdo byl svědkem takové akce, mohli by za to jedině mimozemšťané.

Jan W. Jongepier

Děkuji RNDr. Mojmiru Vlašínovi za připomínky.

Je to zmije?

Náš jediný jedovatý had zmije obecná obývá vlhké louky, rašeliníště, ale i lesní paseky a suťová pole. Ráda se zdržuje u vody a velmi dobře plave.

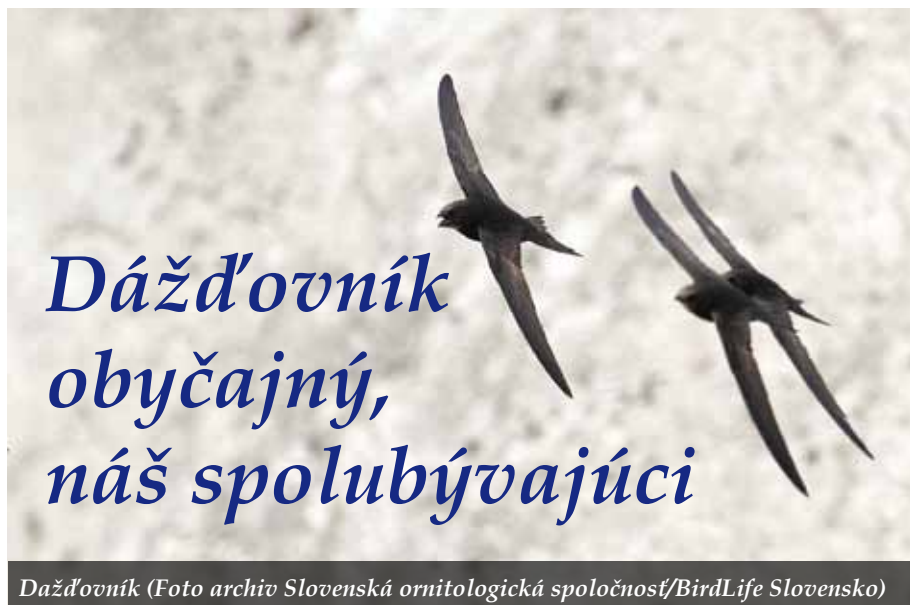
Většinou dorůstá do délky asi 60 cm, je velmi plachá a na člověka sama nikdy neútočí. Výpad hlavou dosáhne max. 30 cm vzdálenosti. Bezpečná vzdálenost od zmije je tedy 1 m. Z této pozice je možno pozorovat zorničku v oku, která je u zmije svisle šterbinovitá (jako u kočky), zatímco užovky ji mají kulatou (jako u člověka).

Dalším znakem, ve kterém se zmije liší od ostatních našich hadů, je přechod hlava – trup. Zmije má zúžený krk, užovka zřetelně viditelný krk nemá. A užovky nejsou jedovaté.

Klikatá čára na hřbetě je znak zmije, který snad každý zná, ale pozor: někdy není patrná (u starých nebo černě zbarvených jedinců). Také některé užovky (zejména užovka hladká) mají tmavou kresbu, ale u nich se jedná o řady jednotlivých skvrn, které nejsou spojené do tlusté čáry.

Za normálních okolností není uštknutí zmijí smrtelné. Vyšší riziko hrozí alergikům a lidem se závažnými onemocněními, především ve vyšším věku. Pozor by si měly dávat také malé děti.

K uštknutí dochází u nás však výjimečně.

Dážďovník obyčajný, náš spolubývajúci

Dážďovník (Foto archiv Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko)

Dážďovník obyčajný (*rorýs obecný – Apus apus*) je unikátnym druhom vtáka, ktorý takmer celý svoj život trávi v ovzduší. Vo vzduchu spí, chytá potravu, pije, zbiera materiál na stavbu hniezda, pári sa.

Dážďovník k nám prilieťa od druhej polovice apríla – začiatkom mája a odlieťa už koncom júla až začiatkom augusta, hneď po vyhniezdení. K prežitiu vo vzduchu má aj patrične prispôbené telo – dokonale aerodynamické s kosákovitými krídlami, ktoré mu umožňujú prudké manévrovanie na sídliskách medzi panelákmi. Prečo na sídliskách, prečo medzi panelákmi?

Hniezdiská

Pôvodne dážďovníky obývali rôzne skalné pukliny, štrbiny a dutiny stromov v starých lesoch. Už je to však viac ako 100 rokov, čo sa nasťahovali k nám, do mestského prostredia, kde vyhľadávajú vhodné štrbiny a škáry na hniezdenie. A práve panelové domy s rôznymi dilatáciami škárami medzi panelmi, vetracími otvormi v atike (v podstrešnom priestore) sú pre nich veľmi vhodné. Vhodným prostredím sú aj tehlové domy, kde neraz zahniezdia v podstrešných priestoroch, medzi rímsou a strešnou konštrukciou, za klampiarskymi prvkami ukrývajúcejmi vhodné dutiny. Taktiež ich môžeme vidieť v období hniezdenia poletovať okolo kostolných veží, starých, nefunkčných výrobných hál, okolo hradov a zrúcanín.

Na to, aby mohol dážďovník vzlietnuť, sa potrebuje spustiť voľným pádom do prázdneho priestoru – minimálne z niekoľko metrovej výšky, aby nabral potrebnú štartovaciu rýchlosť. Ak pristane na zemi, obvykle nedokáže sám vzlietnuť bez pomoci človeka.

Dážďovníky sú pre nás ľudia, užitočnými „susedmi“ a pomocníkmi v boji proti komárom. Jeden dážďovník uloví denne až 50 g hmyzu, čo je viac, ako sám váži.

Populácia

Dážďovníky sa nachádzajú v rôznych počtoch po celom Trenčianskom kraji, predovšetkým vo väčších mestách. V okresoch Trenčín, Nové Mesto nad Váhom a Myjava sa veľkosť populácií pohybuje do 200 párov dážďovníka obyčajného na okrese.

V severnej časti Bielych Karpát dážďovníky hniezdia v Pruskom na budove internátu SOŠ. Veľká kolónia na farskom kostole zanikla v dôsledku úprav vonkajšej fasády. Jednotlivo hniezdia aj na hrade Vršatec a malá kolónia preživa na Vršatských bradlách. Zaujímavosťou je, že tieto vtáky sa nevyskytujú na hrade Lednica.

Čo ich ohrozuje a možné riešenia

Rekonštrukcie a hlavne zatepľovanie bytových domov v mestách predstavuje vážne ohrozenie dážďovníkov ale aj ďalších druhov vtákov i netopierov. Stavebné práce sú často vykonávané počas hniezdeného obdobia dážďovníkov. Okrem toho, že dochádza k ich vyrušovaniu na hniezde, obmedzovaniu pri kŕmení a pod., môže dôjsť (a existuje aj veľa prípadov, keď k tomu v skutočnosti došlo) k definitívnemu uzatvoreniu štrbín a otvorov. Pritom dážďovníky – počas hniezdeného obdobia to môže byť samička s násadou vajíčok, alebo mláďatá – zostanú uväznené vo svojich hniezdach a úkrytoch a uhynú. Zároveň však dochádza aj k trvalej strate existujúcich alebo potenciálnych hniezdísk a následnému poklesu populácie týchto živočíchov v mestách.

Ak by sa nevhodne zatepľili všetky budovy na Slovensku, došlo by k takmer úplnému vymiznutiu tohto druhu z nášho územia. Preto je dôležité pri rekonštrukčných a revitalizačných prácach na budovách, ktoré sú dážďovníkmi osídlené, dohliadať na to, aby sa hniezdenie týchto pozoruhodných vtákov neznamenalo.

Čo môžeme robiť pre dážďovníky?

Je dôležité vytvárať nové možnosti a kompenzovať stratu aj potenciálnych hniezdísk, napr. zachovaním vetracích otvorov v atike domu osadením upravených mriežok. Ďalšou možnosťou je kompenzovať stratu hniezdísk inštaláciou špeciálnych búdok pre dážďovníky na fasádu svojho domu, balkón alebo do steny. Pomáhať môžete i tým, že sledujete výskyt dážďovníkov v mieste svojho bydliska. V prípade ohrozenia v dôsledku zatepľovacích alebo iných rekonštrukčných prác kontaktovať príslušný úrad životného prostredia alebo Štátnu ochranu prírody SR a žiadať kompetentných o okamžité zasiahnutie.

Pomôže i šírenie osvetly medzi vlastníkmi a správcami budov o potrebe ochrany týchto živočíchov, prípadne sa môžete stať dobrovoľníkom ochotným pomôcť pri záchrane dážďovníkov na Slovensku.

Viac informácií o dážďovníkoch nájdete na <http://dazdovniky.vtaky.sk> alebo na stránke www.vtaky.sk.

**Danka Palkechová
Dubnica nad Váhom**

*Ing. Danka Palkechová (*1963) pracovala pätnásť rokov v samospráve v oblasti životného prostredia a externe ako lektorka kurzov Životné prostredie a Environmentálna politika v medzinárodnom kontexte pre City University v Bratislave. V súčasnej dobe pracuje ako projektová manažérka pre rozvoj cezhraničnej spolupráce na slovensko-českej hranici v rámci územia Euroregiónu Bílé-Biele Karpaty. Od r. 2012 participuje na projekte „Ochrana dážďovníka tmavého a netopierov v budovách na Slovensku“ ako okresná koordinátorka okresu Ilava.*

Búdka pre dážďovníky (Foto Andrej Chudý)

Obnovené tradice

V Bílých Karpatech pracuje řada lidí, kteří pokračují ve starých tradicích z doby, kdy se ještě žilo v souladu s přírodou. Někteří to dělají pro sebe, nezávisle. Další se od roku 1998 sdružují v občanském sdružení Tradice Bílých Karpat (TBK), aby přírodní a kulturní dědictví našeho regionu zachovali společně.

Princ Charles u stánku TBK v Hostětíně
(Foto Michal Stránský)

Tradice Bílých Karpat je dobrovolné, nevládní a neziskové sdružení fyzických i právnických osob, které spojuje zájem napomáhat všem aktivitám, které trvale rozvíjejí zdejší tradiční zemědělskou a řemeslnou produkci. Od svého vzniku se TBK snaží rozvíjet především ovocnářství s cílem zachovat jedinečné krajové odrůdy ovocných dřevin.

Regionální známka

Sdružení postupně rozšiřuje svůj obzor a začalo stimulovat i zachování místních výrobků a řemesel. Jedním z nástrojů k tomu vhodných je regionální ochranná známka Tradice Bílých Karpat®, kterou se místní řemeslníci mohou více zviditelnit mezi zdejšími obyvateli i návštěvníky. Prodej značených produktů pak přispěje i k hospodářskému oživení zdejšího kraje a napomůže k obnově regionálního trhu.

Produkty s ochrannou známkou musí splnit určitá kritéria, např. původ z Bílých Karpat, vyrobené tradiční technologií, s podílem ruční práce, z místních surovin, šetrné vůči životnímu prostředí, dostatečně kvalitní. Tradice Bílých Karpat® je první přeshraniční ochranná známka ve střední Evropě, protože jsou jí označovány produkty jak na moravských, tak i slovenských Bílých Karpatech. Podrobnosti naleznete na www.tradiciebk.cz a www.tradiciebk.sk.

Významnou událostí pro regionální známku i samotné držitele byla návštěva Prince Charlese v Hostětíně v dubnu 2010. Součástí této návštěvy byla též prohlídka řemeslného jarmarku držitelů regionální značky. Britský princ si s každým z držitelů podal ruku a vyměnil pár slov. Z produktů byl nadšený a od držitelů si ještě další produkty kupoval, i když byly součástí daru, který při návštěvě dostal.

Proč ANO regionální známce?

Regionální značení má několik výhod. Pomáhá nejen výrobcům, ale i spotřebitelům, obyvatelům a nakonec celému regionu. Region zajímavý svým přírodním a kulturním bohatstvím, jaké jsou Bílé Karpaty, se takto zviditelňuje. Je to jakási reklama, která podporuje jeho ekonomiku. Nejen, že se poptávka po míst-

ních výrobcích a tedy jejich odbytí zvýší, ale regionální známka také pomáhá zánikajícím řemeslům a dovednostem přežít. Zároveň hraje roli i při záchraně lokálních a historických odrůd a plemen.

Jakoby vedlejší efekt je zvyšování podílu místních (bio)potravín, jejichž výroba je šetrná k životnímu prostředí. Ale předností je více. Protože výrobky necestují tisíce kilometrů, je regionální výroba, pěstování či zpracování zemědělských produktů ekologičtější než u běžných potravin. K tomu má zákazník větší záruku „čerstvosti“.

Regionální produkty mají také vyšší kvalitu než ty ze supermarketu – a je to jedna z podmínek pro udělení známky. Jedním z důvodů je, že zákazník má vznik produktu jakoby na očích a často může vidět i do zákulisí jeho zrodu, což vede výrobce k tomu, aby se maximálně snažil.

Nakonec pomáhá regionální známka, kromě samotných produktů a služeb, i regionu jako celku a posiluje sounáleži-

stost místních obyvatelů s regionem. Významným důvodem, proč dát přednost regionálním potravinám a službám, je podpora zaměstnanosti v místě. Kupujeme-li výrobky a využijeme-li služeb našich zemědělců, zpracovatelů i prodejců, udržíme nebo dokonce zvýšíme počtu pracovních míst.

Rok 2014

Díky Fondu mikroprojektů v Programu přeshraniční spolupráce SR-ČR bude následující rok známka dále podpořena. Známkou a jejími držiteli budou propagováni na regionálních slavnostech a farmářských trzích. Pro držitele i veřejnost se zájmem o tradiční výrobky (ať již o jejich nákup, prodej či výrobu) proběhnou také dvě setkání, na kterých se bude tvořit vize do dalších let.

Pro stávající i nové zájemce jsou určena dvě školení. Jedno bude zaměřeno na nové a účinné formy, jak držitel známky své výrobky nebo služby může propagovat. Druhé jim chce nabízet nové možnosti podnikání, např. prodej ze dvora. Školení by měla mít jako konečný efekt, že se nejen zvýší zisky z prodeje regionálních výrobků a služeb porostou, ale také posílí síť držitelů známky a počet regionálních producentů. Pro zájemce proběhnou dále dvě exkurze k držitelům známky, na české i slovenské straně hranice. Máte se tedy na co těšit.

Bělokarpatská řemesla (Foto archiv Centra Veronica Hostětín)

Pokud chcete i vy vlastnit známku TBK, prodávat anebo nakupovat výrobky TBK, nebo se účastnit vzdělávacích aktivit, napište na tbk@tradiciebk.cz.

**Hana Machů
Hostětín**

Mgr. Hana Machů (*1973) je koordinátorka projektu Tradice Bílých Karpat – regionální známka pro společný rozvoj.

Přehled produktů a služeb s ochrannou známkou Tradice Bílých Karpat® nebo Tradície Bielych Karpát®

ovoce	Jablečné mošty a sirup z černého bezu	Tradice Bílých Karpat	Hostětín
	Sušené ovoce	Zdeněk Ševčík	Pitín
	Sušení ovoce v tradiční dřevěné sušárně	Pavel Šuráň	Jestřabí
	Ovocie a sušené ovocie	Peter Pašš	Trenčín
	Ovoce a jehněčí maso	Zdeněk Miklas	Poteč
	Pěstítková pálenice	Zdeněk Halík	Boršice u Blatnice
	Vino jakostní bílé	AgroLip	Lipov
	Vína červené, biele, ružové	Vino Masaryk	Skalica
	Ovoce	Zahradnictví Vilímek	Brumov-Bylnice
	Školkařské výpěstky	Radim Pešek	Bojkovice
ostatní potraviny	Pravé ovocné a bylinné destiláty	Old Herold	Trenčín
	Bylinné čaje z Bílých Karpat	INEX-SDA Bílé Karpaty	Tvarožná Lhota
	Bylinná Lopenik, Slovácká slivovice	Likérka Nezdenice	Nezdenice
	Med	Miroslav Táborský	Bojkovice
	Med, medovina	Josef Buzík	Velká nad Veličkou
	Trenčianska medovina	EMKO	Horná Súča
	Med květový, pastovaný, medovicový	Karel Beníček	Bystřice pod Lopeníkem
	Med kvetový, medovicový, pastový	Darina Straussová	Drietoma-Liešna
	Med, medovina a včelie produkty	Peter Holly	Vrbovce
	Biopotraviny z ekofarmy a agroturistika	Hornácká farma	Hrubá Vrbka
	Cestoviny, múky a sušené jablka v bio kvalitě	Ekotrend Myjava	Myjava
	Dekorativní perník	Silvie Macháčková	Pozlovice
	domácí potřeby a jiné předměty	Užitková a dekorativní keramika	Martin Dudek
Tradiční remeselné výrobky a dekorativní předměty		Predajňa DORA	Trenčín
Dřevořezby		Petr Kohout	Žitková
Výroba a oprava bednářských výrobků		Josef Fryzelka	Vlachovice
Košičkářské výrobky		David Opálka	Křekov
Kovářství		Jakub Uhlíř	Suchá Loz
Loutky - marionety, loutková divadla		Josef Káňa	Návojná
Čajové servisy		Libor Baránek	Bojkovice
Paličkovaná krajka		Monika Němečková	Šanov
Ručně tkané výrobky		Hana Buchtelová	Malá Vrbka
Velické hladění		Věra Častová	Jihlava
Ručně tkané odevy a koberce, vlněné výrobky		Jana Michalíková, Jana Žákovicová	Stará Turá - Topolecká
Odevy z přírodních materiálů		Ludmila Kacejová	Trenčín
Pletené ponožky a čiapky		Mária Gombošová	Trenčín
Figurální plastika z kukuřičného šustí		Renata Tomancová	Korytná
Filcované figurky z ovčí vlny		Světlana Jállová	Pitín
Kraslice		Monika Gorčíková	Bánov
Ručně malované obrazy na dřevě		Zdeňka Psotová	Štítná nad Vláří
Umelecké fotografie		Ján Žovinec	Nemšová
služby	Lesní a zemědělské práce s koňmi	Tomáš Měřička	Návojná
	Permakulturní poradenství, návrhy a realizace	Katarína Súkeniková	Trenčín
	Aktivity pro děti i rodiče	Rodinné centrum Kaštánek	Valašské Klobouky

Regionální ochranná známka Tradice Bílých Karpat – Tradície Bielych Karpát je v letech 2013/14 podporována z Fondu mikroprojektů v Programu přeshraniční spolupráce SR-ČR.

O tom, proč kočky zatahují dráčky

Talo se to velice dávno. Tehdy lidé žili jen v malých vesnicích a městečkách, co je chránily tvrze a hrádky před útoky nepřátel. V jednom takovém hrádku, kdesi na hranicích Lopuchového království a Tramtárie žil kníže Ferdinand. Byl to velice mírný kníže, co s nikým nesoupeřil a měl rád klid a pořádek. Tak si žil spokojeně řadu let, až do jeho života vstoupily myši. Docela obyčejné malé myši, které mu však udělaly ze života peklo. Nikdo nevěděl, kde se jich toho podzimu najednou vzalo tolik. Někteří říkali, že to proto, že se urodilo hodně obilí. Jiní zase tvrdili, že na Ferdinanda poslal myši nějaký závistivý kouzelník. Ať to bylo jakkoli – myši se na hrádku objevily tisíce. Ve dne v noci všude šmejdily a všechno žraly. Nejhorší bylo, že jim chutnaly i staré knihy, co je měl kníže Ferdinand zavřeny ve skříních. Myši se dostaly všude.

Kníže se proto rozhodl proti myším bojovat. Nakoupil spoustu psů, malé i velké, tlusté i hubené. Ale nepomohlo to. Během týdne chytili psi sotva deset myši, zato sežrali ohromnou spoustu masa a kostí z knížecí kuchyně. Ferdinand tedy nechal psy odvést a poručil nacytat kuny, hranostaje a kolčavy. Situace se poněkud zlepšila. Myši během několika dnů přece jen trochu ubylo, ale ty divoké šelmičky, jakmile měly možnost, z hrádku utekly. Do týdne nezůstala ani jedna.

Kníže tedy nakoupil několik desítek koček domácích. To mu poradil Ferdinand Druhý, staříčkový knížecí kocour. Ten se na stará kolena tak podobal panu knížeti, že mu všichni prostě začali říkat Ferdinand Druhý. Tak tedy kocour, co uměl mluvit jako lidé (ale to bylo v těch časech normální), poradil nakoupit kočky a sám byl zvědavý, jak to celé dopadne. Polehával na skříních a

policích po celém hrádku a shora pozoroval snažení ostatních koček. Sám myši nelovil, to není přece práce pro knížecího kocoura. K jeho překvapení (i k překvapení pana knížete) však kočky neuspěly. Po několika dnech to vypadalo na velkou prohru, ale pak na to Ferdinand Druhý přišel.

„Myši vždy stačí utéct, protože slyší blížící se kočky. Venku v polích, v zahradách i ve stodolách je neslyší. Ale tady na hrádku, na těch kamenných nebo leštěných dubových podlahách, slyší myši, jak kočkám cvakají dráčky. Proto ani kuny, hranostajové a psi neměli úspěch,“ vysvětlil panu knížeti.

Kníže vydal příkaz a služebné ušily spoustu malinkých měkkých rukaviček. Vyparáděné kočky byly sice trošku nemotorné, ale nakonec se s rukavičkami naučili svižně běhat a skákat. Protože se kočky nyní pohybovaly neslyšně, byly v lovu velmi úspěšné a myši valem ubývalo. Do jara byl knížecí problém vyřešen. Kočky mohly za odměnu zůstat a od té doby se zde říkalo na Kočičím hrádku.

A jak to bylo s těmi dráčky? Nu – bylo to jednoduché. Kočkám ty rukavičky přeci jen malinko překážely a tak se neustále snažily zatahovat dráčky do tlapek. Po několika měsících snažení se úspěch dostavil a od té doby již kočky zatahují dráčky, nenosí rukavičky a pohybují se naprosto neslyšně.

Pavel Bezděčka

Kresba Dagmar Uhlířkové

PRO CHYTRÉ DĚTI

Osmisměrka

Jaký je latinský název rysa ostrovida, který žije v Bílých Karpatech?

Š E L M A K O Č K A D I V O K Á
 T L I Z S Y Č I A T R N J K N X
 Ě Ú Š A A L I C H R A Á Y E O N O
 T T K J M V C U Z Ď P X L Ř C S
 I O A Í I L V L A Á Y F E I R T
 Č K P C C K A S A L U T N S H R
 K S R N E C D S A M E C A T P O
 Y T E R I T O R I U M C I U C V
 O C H R A N A L E S A O Y L O V I
 A N R V K S H K O Ž I C H Š P U D

Vyhledej: šelma, kočka, divoká, štětičky, ocas, drápy, čich, sluch, zrak, teritorium, mláďata, samice, samec, muflon, jelen, hlodavci, srnec, vlk, liška, zajíc, útok, kořist, ochrana, ostrovid, chlup, kožich, skvrna, lov, myš, oči, pud, les

Vánoční soutěž o tričko

Zúčastni se soutěže o ručně malované tričko s motivem kočkovité šelmy a napiš nám správné odpovědi na tyto otázky:

- Čím se živí rys ostrovid?**
 - srnci, hlodavci, zajíci, jeleni, mufloni, lišky
 - seno, obilí, kukuřice, proso
 - opice, gibboni, ptáci
- Na jakou vzdálenost může rys ostrovid spatřit hlodavce za denního světla?**
 - 3 m
 - 70 m
 - 5 km

Kočkovité šelmy u nás

Kresby Dagmar Uhlířkové

Rys ostrovid (*Lynx lynx*) je v současnosti naší jedinou prokázanou divoce žijící kočkovitou šelmou. Je plachý a žije samotářsky. Má vynikající bystrý zrak a taky sluch je výtečný. Čich je o něco horší než mají psovité šelmy.

Hmotnost samce je 37 kg a samice 24 kg, dosahuje výšky 60–75 cm a má tmavě žlutý až hnědý kožich s černými skvrnami, krátký ocas, štětičky na špičatých uších.

Na Slovensku v Bílých Karpatech žije několik kusů rysa a občas se některý zatoulá přes hranice a navštíví i moravskou část Bílých Karpat.

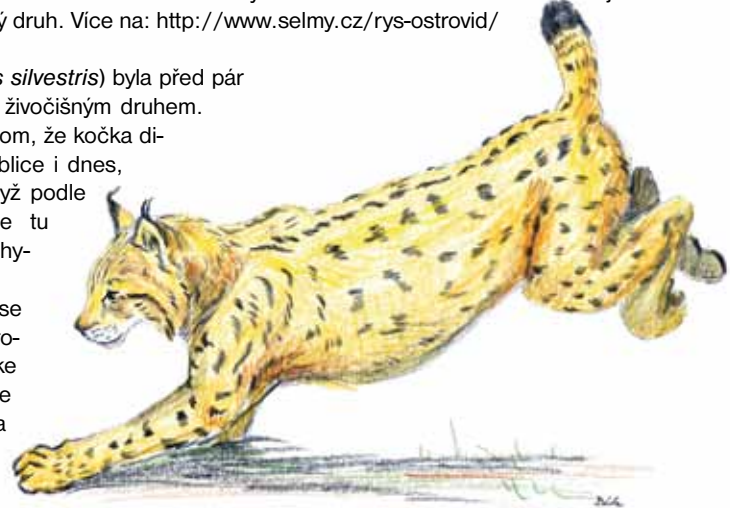
Rys ostrovid je v ČR i na Slovensku chráněným druhem a v Červeném seznamu je zapísán jako silně ohrožený druh. Více na: <http://www.selmy.cz/rys-ostrovid/>

Kočka divoká (*Felis silvestris*) byla před pár stoletími u nás běžným živočišným druhem.

Sto procentní důkazy o tom, že kočka divoká žije v České republice i dnes, však zatím nejsou, i když podle několika pozorování se tu kočky divoké zřejmě pohybují.

Kočka divoká se snadno rozliší od mourovaté kočky domácí především podle ocasu. Ocas kočky domácí se ke konci ztenčuje do špičky, ocas kočky divoké je velmi silný, neztenčuje se a je ukončen dokulata. Kočka divoká má také proužkování jen na nohou, za krkem a na ocase.

Více na: <http://felissilvestris.ic.cz/>

3. Jak se jmenují prodloužené chlupy na špičkách ušních boltců u rysa ostrovida?

- a) řasy
- b) licousy
- c) štětičky

4. Jak velké může být teritorium rysa ostrovida?

- a) 1 km²
- b) 360 km²
- c) 50 000 km²

5. Čím si liší kočka divoká od kočky domácí?

- a) ocasem
- b) hřívou na krku
- c) černými skvrnami na srsti

6. Z čeho se skládá potrava kočky divoké?

- a) jeleni, mufloni, medvědi
- b) hraboši a myši, ptáci, obojživelníci, plazi i hmyz
- c) kukuřice, hrách, ječmen, pohanka

7. Jak se jmenuje rostlina, ve které se kočky s oblibou válejí, trhají ji a okusují jí listy?

- a) kočičinec libovonný
- b) pampeliška smetánka
- c) šanta kočičí

8. Jaký je oficiální název rostliny, na které zjara rostou velké jehnědy, lidově zvané kočičky?

- a) zlatice převislá
- b) prvosenka jarní
- c) vrba jíva

9. Kdo napsal a ilustroval knihu Kocour Mikeš?

- a) Josef Lada
- b) Jan Drda
- c) Jaroslav Hašek

10. Kdo využíval kočky pro jejich údajnou tajemnou moc, vnímání nadpřirozených jevů, energií a bytostí?

- a) lesní muž
- b) čarodějnice a čarodějky
- c) vodník

Odpovědi na 10 otázek zašlete do 15. prosince 2013 emailem redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu: ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY, redakce časopisu Bílé – Biele Karpaty, Bartolomějské nám. 47, 698 01 Veselí nad Moravou. V odpovědi napiš i svou velikost trička (např. 8 let / 10 let / XS / S / M / L / XL).

Dva vylosovaní výherci obdrží ručně malované tričko s motivem kočkovité šelmy a předplatné časopisu Bílé – Biele Karpaty na příští rok.

Jitka Říhová, Dagmar Uhlířková
Veselí nad Moravou

Správné odpovědi z minulého čísla:

1.b – 2.b – 3.a – 4.c – 5.c – 6.a – 7.a – 8.a – 9.b – 10.b; správná odpověď osmisměrky je: sokol stěhovavý.

Výherci jarní soutěže o tričko s motivem dravce jsou Vojtěch Řezník ze Bzence a Klára Nováková z Brumova-Bylnice.

Vážení čtenáři,

držíte v rukou druhé číslo 18. ročníku našeho časopisu.

Předplatné v České republice zůstává stejné i na rok 2013 v částce 60,- Kč včetně DPH 15%.

Předplatné můžete uhradit vydavateli ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY na číslo účtu 1442785399/0800, variabilní symbol: 1111, do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Čtenáři na Slovensku mohou předplatné ve výši 5,00 EUR na rok 2013 uhradit složenkou na adresu: Centrum environmentálních aktivit - CEA, Mierové náměstie 29, 911 01 Trenčín. Do zprávy pro příjemce uveďte „časopis BBK“.

Na letošní druhé číslo se nám nepodařilo získat grant ze státního rozpočtu ani od nadací či jiných fondů, a proto děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a podporu:

Mecenáši časopisu Bílé – Biele Karpaty 1 000 a více Kč:

Obec Hroznová Lhota, Obec Korytná, Obec Lipov, Obec Lipová, Obec Slopné, Obec Strání, Město Strážnice, Obec Suchov, Obec Vlachovice.

Podporovatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 500–999 Kč:

Obec Javorník, Obec Loučka, Obec Louka nad Veličkou, Obec Tasov, Karel Bábíček (Jílové u Prahy), Aleš Máchal (Brno).

Přispěvatelé časopisu Bílé – Biele Karpaty 200–499 Kč:

Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Marie Blažková (Jablonec nad Nisou), Stanislav Capita (Rohatec), Aleš Cimala (Veletiny), Tomáš Černý (Pozlovice), Michal Hájek (Hluk), Zdeněk Husták (Komňa), Anna a Josef Miklášovi (Květná), Šárka Otradvocová (Staré Město), Jiří Pech (Roupov), Eva Salvetoová (Bojkovice), Ivan Strítecký (Prostějov), Jindřich Šmiták (Brno), František Trojek (Boršice u Blatnice), Pavel Zemčík (Bojkovice), Ivo Zetík (Větrní), Konfederace politických vězňů (Uherské Hradiště), Kvatro-statek (Velká nad Veličkou).

Redakce

Objavme a chráňme spolu bielokarpatský ovocný poklad

Správa CHKO Biele Karpaty spolu s partnerskou švajčiarskou organizáciou ProSpecieRara, ovocinármi, záhradkármi, študentmi a dobrovoľníkmi rozbieha na túto jeseň projekt Bielokarpatský ovocný poklad, ktorý potrvá do februára 2015.

Hlavným cieľom projektu je záchrana starých a krajových odrôd ovocných drevín v regióne, ich mapovaním, uchovávaním a rozširovaním, ako prínos k zachovaniu prírodného a kultúrneho dedičstva. Projekt sa bude zameriavať najmä na odrody jabloní a hrušiek, ale pozornosť bude venovať aj oskorušiam. Bude mať aj envirovýchovný dopad, nakoľko ráta so spoluprácou s vybranými základnými školami regiónu.

Projekt má i veľmi praktické výstupy. Vybrané sorty jabloní a hrušiek budú slúžiť ako štepy pre vznik ovocného genofondového sadu na území Bielych Karpát. Nositelia projektu plánujú založiť „Asociáciu pestovateľov a podporovateľov starých sort“, ktorá bude spájať jednotlivcov, hospodárske subjekty, odborné organizácie, subjekty štátu a samosprávy, ale i spotrebiteľov a pod. Tak sa v konečnom dôsledku spoločnými silami udržia tradície pestovania ovocia v regióne.

Aj vo vašich dvoroch či vo svahoch za domami sa môže nachádzať stará či

krajová odroda jablone alebo hrušky, ktorá nikde inde na Slovensku nerastie. Ak sa nám ich podarí zaznamenať a chrániť, zachováme spolu pestrosť tohto územia.

Pátrať po nich na slovenskej strane Bielych Karpát budú v najbližších mesiacoch naši mapovatelia a terénni pracovníci. Od nich sa môžete dozvedieť viac o projekte a na oplátku im poskytnúť informácie, ktoré by mohli pomôcť. Ak sa mapovatelia vyskytnú v okolí vašich obydli a budú so záujmom pozorovať a merať vaše stromčeky, tak vedzte, že len hľadajú poklad. Ten chutný, bielokarpatský...

Prípadne ich vpustíte do dvora, ak tam skrývate zaujímavé sorty ovocných drevín.

Kto má spomedzi občanov, vlastníkov, ovocinárov, záhradkárov záujem o spoluprácu alebo vie poradiť a nasmerovať nás na miestnych znalcov, môže sa ozvať na e-mailovú adresu alebo telefón koordinátorky projektu: RNDr. Katarína Rajcová, katarina.rajcova@sopsr.sk, tel. 032 6598387, mobil 0905 210 033.

**Andrea Uherková
Trenčín**

Foto Jan Jongepier

Titulní strana: Strakapoud velký, foto Martin Grossman

Zadní strana: Čertoryje, foto Jitka Říhová

Bílé - Biele Karpaty – časopis moravsko-slovenského pomezí

Vydávají: Základní organizace Českého svazu ochránců přírody BÍLÉ KARPATY (Veselí nad Moravou), Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. (Veselí nad Moravou) ve spolupráci se Správou CHKO Biele Karpaty (Nemšová) a Správou CHKO Bílé Karpaty a Krajským střediskem Zlín (Luhačovice).

Kontaktní adresy:

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel.: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz
Jitka Říhová

Správa ChKO Biele Karpaty
Trenčianska 31
914 41 Nemšová
+421 32 659 8387
e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk
Katarína Rajcová

Webové stránky: www.bilekarpaty.cz/csop/casopis

Redakce: Pavel Bezděčka, Karel Fajmon, Jana Hajduchová, Jan W. Jongepier, Jozef Májsky, Marie Petrů, Katarína Rajcová, Jitka Říhová, Petr Slinták, Dagmar Uhřková

Grafika a sazba: Jana Hajduchová

2. číslo ročníku 2013 vychází v říjnu 2013.

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 - 3638, Ročník XVIII, číslo 2, náklad 2300 ks, cena 30 Kč, 1 EUR

Tištěno na papíře s certifikátem FSC.

Tisk: Boma Print spol. s r. o., Kyjov

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

*Jsme největším firemním
dárcem v oblasti ochrany
přírody v České republice.*

Blíž přírodě

www.net4gas.cz

Pojďte s námi na výlet!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašelišť a mokřadních luk.

Vyberte si výlet na www.blizpriode.cz
a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Výplatné hrazeno v hotovosti
Distribuce povolena Ministerstvem kultury
pod registračním číslem MK ČR E12382

ZO ČSOP BÍLÉ KARPATY
Bartolomějské nám. 47
698 01 Veselí nad Moravou

Cena 30 Kč / 1€